

Помощен доклад към Становище на Икономическия и социален съвет на Р. България на тема: „Икономическите последици от разпространението на COVID-19 в България и мерки за преодоляването им“

1. Произход на използваните за сравнителен анализ емпирични данни.

Възможността да анализираме едновременно прякото отражение на пандемията COVID-19 върху заетостта в България, при това в сравнителен план със страните от ЕС, а също така и да отчетем нагласите и усещанията на самите заети по отношение на евентуално настъпващите промени в статуса им на заетост, дължим на благоприятния факт, че разполагаме с данни, с емпиричен материал, отразяващ въздействието на пандемията върху заетостта и труда точно през месеците април и юли 2020 година, както и данни получени една година по-късно през лятото на 2021 година. Тези данни (особено данните за 2021 година) изобщо не са осмислени до край и буквално сами със съществуването си „искат“ от изследователите коментари и анализи върху тях.

Би трябвало да се започне с месец април 2020 година, който беше съдбоносен за по-нататъшния ход на нещата. Наличните емпирични данни, чийто произход ще бъде подробно описан по-долу, са достоверни и не са натоварени с никакви политически или отраслови пристрастия.

На 9 април 2020 година, Eurofound (европейска агенция, трипартитен орган за изследване на качеството на живота, индустриалните отношения и мониторинг на промяната в страните от ЕС, известна още и като „Дъблинската фондация“) стартира електронно социологическо проучване „Живот, работа и COVID-19“ (“Living, working and COVID-19”)¹, което цели да улови най-непосредствените промени по време на пандемията и нейното въздействие. Целта на изследването естествено е била да спомогне за формирането на отговора на кризата в Европейския съюз.

Вече наличните първи резултати от изследването, свързани с работата по време на пандемията, покриват широка гама от въпроси, включително статус на заетост, работно време, балансът „семеен живот – служебна кариера“, разпространяването на работата от разстояние (telework) и сигурността на работните места. Изследването е направено, като варират страните, пола и възрастта на респондентите².

Поради начина на провеждане на изследването, достоверността на данните за различните страни е все пак различна. Поради високите стандарти на Eurofound, данните

---

¹ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

² Параметрите на изследването и метаданните са както следва: **Работа на терен:** от 9 април 2020 г. до 30 април 2020 г. **Размер на представителната извадка:** 86457 анкетирани, като 62755 души са отговорили изцяло на въпросниците. **Целевата група** е населението на възраст 18 и над 18 години. **Пространственото покритие** на изследването е върху страните от EU27 и Обединеното кралство. **Начинът на събиране на отговорите на въпросниците** е онлайн, като за достигане до респондентите са използвани методите на разрастване на обхвата в геометрична прогресия (като снежна топка – snowballing) и масова реклама в социалните медии. **Работният документ**, в който са публикувани резултатите е “Living, working and COVID-19: Methodological note of Wave 1”. **Данните са на разположение** под формата на интерактивна карта на адрес: <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19/working-teleworking>

за някои страни в отделни случаи са изключени като недостатъчни, което ще се види ясно при изложението по-нататък.

2. „Шок и ужас“ – първоначалното възприемане на ситуацията на пазара на труда през април 2020 година. Сравнителен анализ на база на наличните емпирични данни.

Специално за нуждите на анализа на ефективността на мерките в подкрепа на бизнеса и на заетостта в България, тези емпирични данни дават много сериозни възможности. За осъществяването на този анализ бяха обособени четиринадесет (14) различни варианта на „разрези“ за разглеждане на получените данни по пол, възраст и начин на загубване на работното място – постоянно или временно³.

Фигура № 1

Таблично представяне на данните за загубените работни места в страните от EU27 и Обединеното кралство през април 2020 година е дадено на Фигура № 1 на следващата страница, с вариращи „разрези“ по пол, възраст и начин на загубване на работното място – постоянно или временно

Таблично представяне на данните за загубените работни места в страните от EU27 и Обединеното кралство, с вариращи „разрези“ по пол, възраст и начин на загубване на работното място – постоянно или временно

Държава	Държава	Мъже и жени; 18-50+; общо	Мъже и жени; 18-50+; постоянно	Мъже и жени; 18-50+; временно	Мъже; 18-50+;	Жени; 18-50+;	Мъже и жени; 18-34; общо	Мъже и жени; 35-49; общо	Мъже и жени; 50+;	Мъже и жени; 18-34; пост.	Мъже и жени; 35-49; пост.	Мъже и жени; 50+; пост.	Мъже и жени; 18-34; врем.	Мъже и жени; 35-49; врем.	Мъже и жени; 50+; врем.
1	Austria	17,9 %	4,2 %	13,7 %	16,7 %	18,3 %	17,2 %	22,2 %	-	4,0 %	6,3 %	-	13,2 %	15,9 %	-
2	Belgium	18,8 %	2,6 %	16,2 %	17,6 %	20,2 %	16,2 %	16,7 %	24,0 %	4,0 %	1,4 %	2,7 %	12,2 %	15,3 %	21,2 %
3	Bulgaria	37,4 %	10,6 %	26,8 %	39,9 %	35,1 %	39,1 %	40,1 %	33,8 %	14,8 %	12,3 %	6,6 %	24,3 %	27,8 %	27,3 %
4	Croatia	27,8 %	5,4 %	22,5 %	31,4 %	23,7 %	23,3 %	26,9 %	32,6 %	7,4 %	5,4 %	3,6 %	15,8 %	21,5 %	29,1 %
5	Cyprus	44,1 %	7,7 %	36,4 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Czechia	28,0 %	3,2 %	24,9 %	29,7 %	26,5 %	32,7 %	26,8 %	26,2 %	3,4 %	1,4 %	4,9 %	29,3 %	25,2 %	21,2 %
7	Denmark	9,5 %	1,4 %	8,1 %	10,4 %	8,7 %	-	-	12,6 %	-	-	0,9 %	-	-	11,6 %
8	Estonia	18,6 %	3,0 %	15,6 %	-	19,7 %	-	24,2 %	12,3 %	-	0,9 %	2,5 %	-	23,3 %	9,8 %
9	Finland	23,9 %	2,4 %	21,5 %	21,2 %	26,8 %	-	17,6 %	15,5 %	-	2,0 %	1,9 %	-	15,5 %	13,6 %
10	France	29,8 %	4,4 %	25,4 %	27,7 %	31,2 %	-	22,8 %	37,2 %	-	3,1 %	6,3 %	-	19,7 %	30,9 %
11	Germany	25,4 %	5,1 %	20,4 %	26,5 %	23,9 %	25,7 %	25,2 %	25,5 %	4,7 %	5,4 %	5,1 %	21,0 %	19,7 %	20,5 %
12	Greece	46,5 %	4,7 %	41,8 %	50,2 %	41,8 %	47,8 %	41,9 %	50,6 %	4,1 %	2,7 %	7,0 %	43,7 %	39,1 %	43,6 %
13	Hungary	24,7 %	8,3 %	16,4 %	22,7 %	26,5 %	25,2 %	27,2 %	21,2 %	11,9 %	7,5 %	5,9 %	13,3 %	19,6 %	15,3 %
14	Ireland	31,6 %	2,9 %	28,7 %	31,9 %	31,0 %	28,9 %	29,8 %	35,9 %	4,9 %	2,2 %	2,0 %	24,0 %	27,6 %	33,9 %
15	Italy	34,3 %	4,7 %	29,7 %	34,2 %	34,6 %	35,5 %	31,2 %	36,8 %	5,5 %	4,7 %	4,2 %	30,0 %	26,6 %	32,6 %
16	Latvia	22,5 %	3,4 %	19,1 %	-	19,9 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Lithuania	24,3 %	6,1 %	18,2 %	22,4 %	25,7 %	24,7 %	21,3 %	26,9 %	8,4 %	4,7 %	5,7 %	16,3 %	16,6 %	21,2 %
18	Luxembourg	14,5 %	3,4 %	11,2 %	-	16,0 %	-	12,1 %	-	-	1,0 %	-	-	11,1 %	-
19	Malta	28,0 %	8,9 %	19,1 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Netherlands	15,4 %	4,2 %	11,2 %	-	18,0 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Poland	30,3 %	8,8 %	21,5 %	28,3 %	32,3 %	27,8 %	28,8 %	34,5 %	9,8 %	7,6 %	9,1 %	18,0 %	21,1 %	25,4 %
22	Portugal	29,2 %	7,3 %	21,9 %	30,1 %	28,5 %	34,9 %	23,6 %	31,0 %	10,4 %	5,5 %	7,0 %	24,4 %	18,1 %	24,0 %
23	Roumania	38,7 %	5,1 %	33,6 %	37,9 %	39,4 %	43,7 %	41,2 %	32,8 %	7,6 %	4,1 %	4,2 %	36,1 %	37,1 %	28,6 %
24	Slovakia	22,2 %	4,9 %	17,3 %	22,9 %	21,8 %	25,6 %	19,2 %	22,6 %	7,0 %	4,6 %	3,5 %	18,6 %	14,6 %	19,1 %
25	Slovenia	42,3 %	5,5 %	36,8 %	46,5 %	37,7 %	-	48,7 %	35,0 %	-	6,2 %	1,4 %	-	42,6 %	33,6 %
26	Spain	30,7 %	6,3 %	24,4 %	32,3 %	29,0 %	35,4 %	33,2 %	24,8 %	7,5 %	8,2 %	3,5 %	27,9 %	25,0 %	21,3 %
27	Sweeden	10,9 %	2,1 %	8,8 %	-	13,4 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28	United Kingdom	23,9 %	4,0 %	19,9 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ЕС средно	28,5 %	5,3 %	23,2 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Източник: Eurofound, "Living, working and COVID-19: Methodological note of Wave 1". <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19/working-teleworking> ;

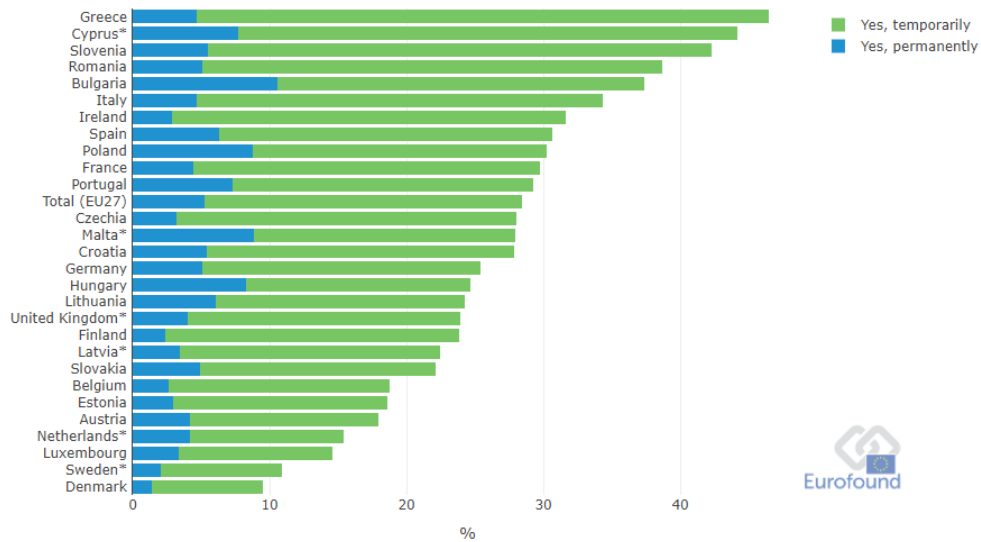
Обработка и анализ на данните: Институт за устойчиво икономическо развитие (ИНУИР).

³ Работата по обработката и анализа на емпиричните данни, предоставени от Eurofound, беше извършена от Института за устойчиво икономическо развитие (ИНУИР) по поръчка на Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ).

Фигура № 2 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

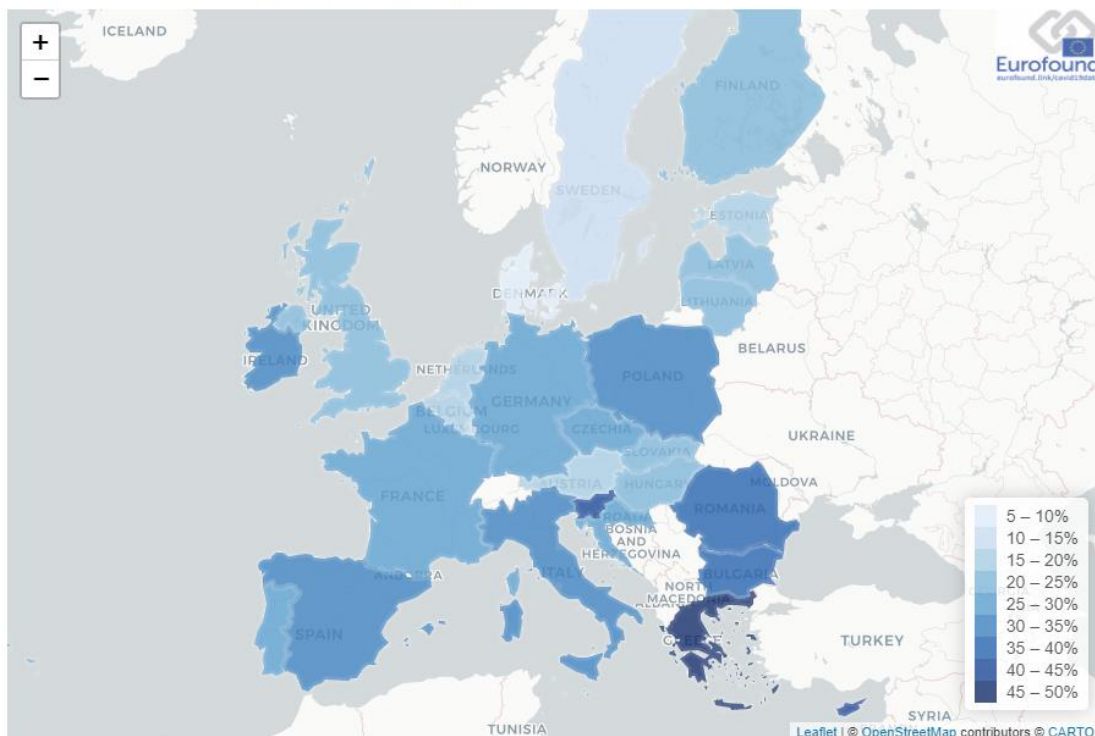

България е на пето (5) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 2 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

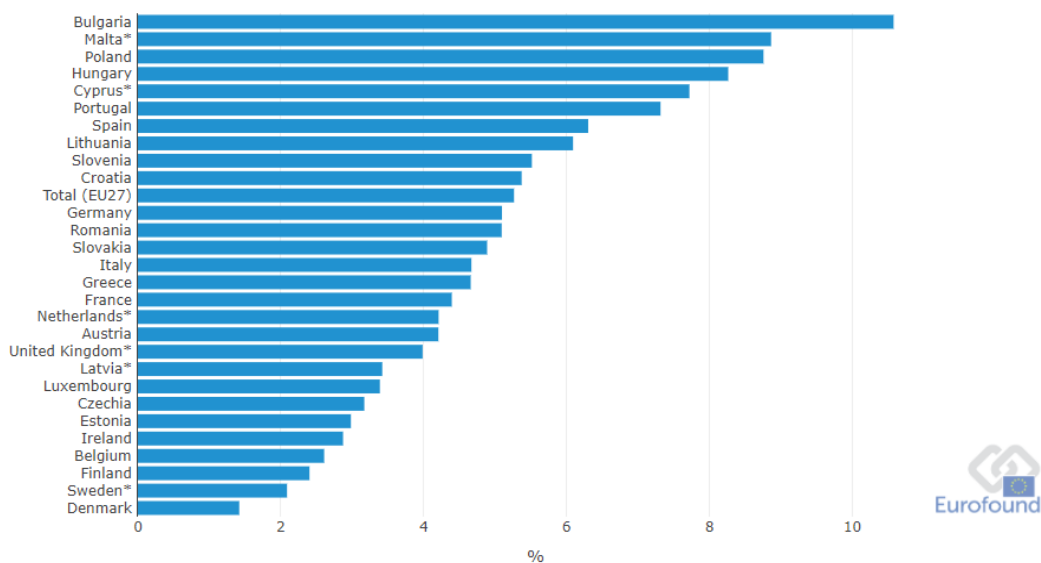

България е на пето (5) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 3 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

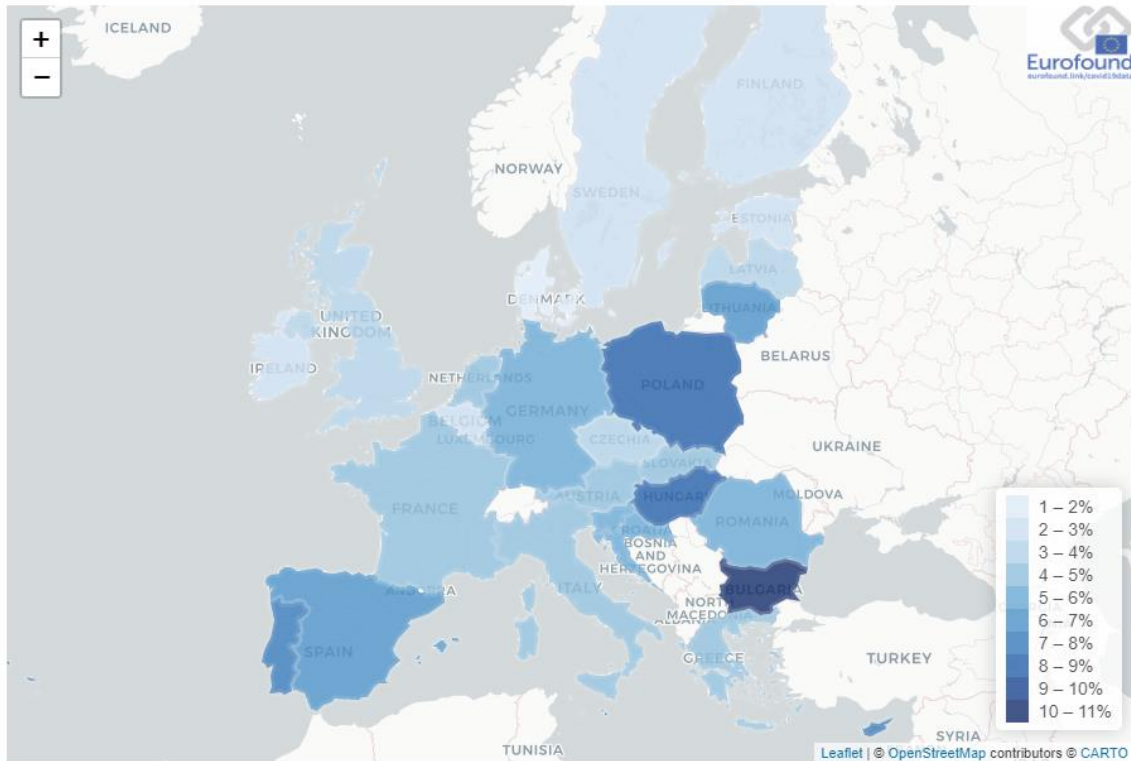

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 3 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

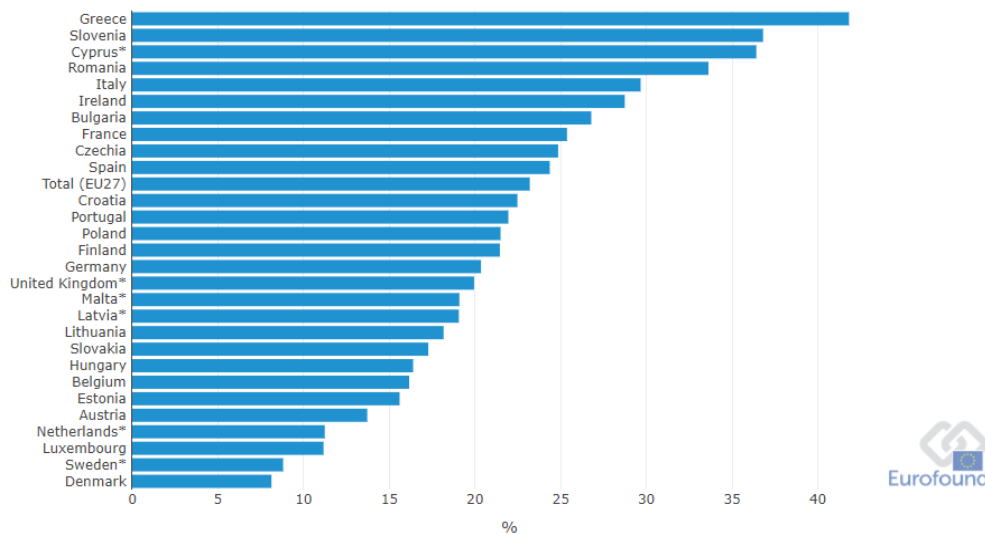

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 4 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

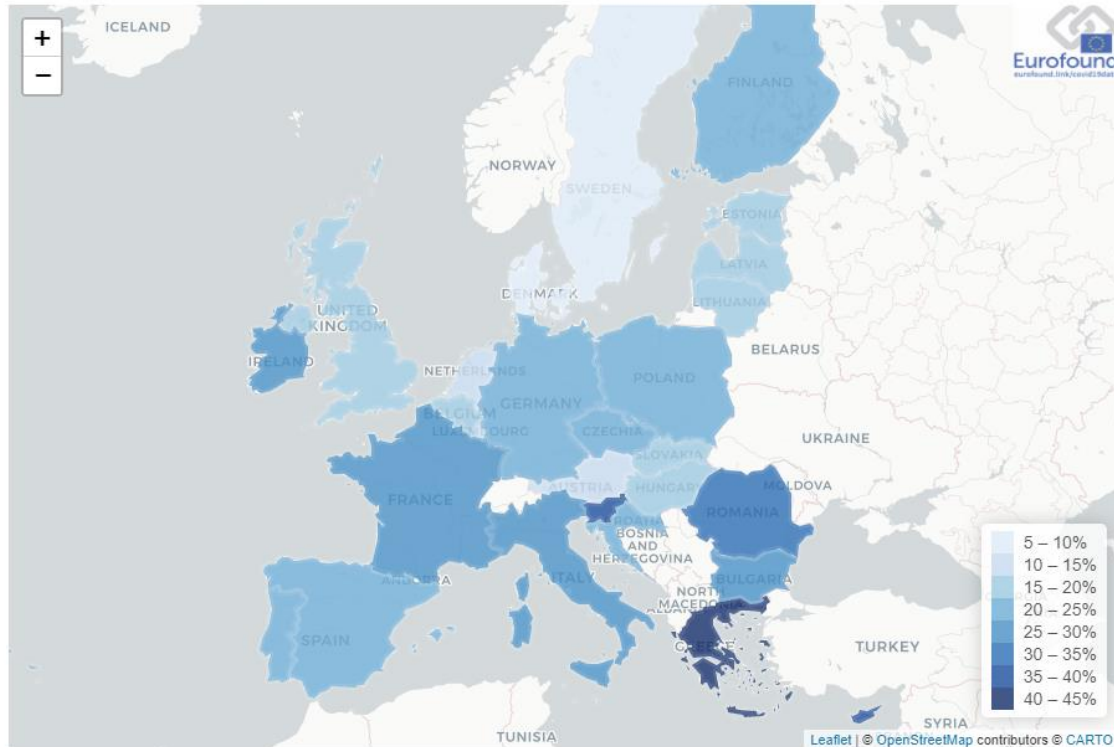

България е на седмо (7) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 4 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

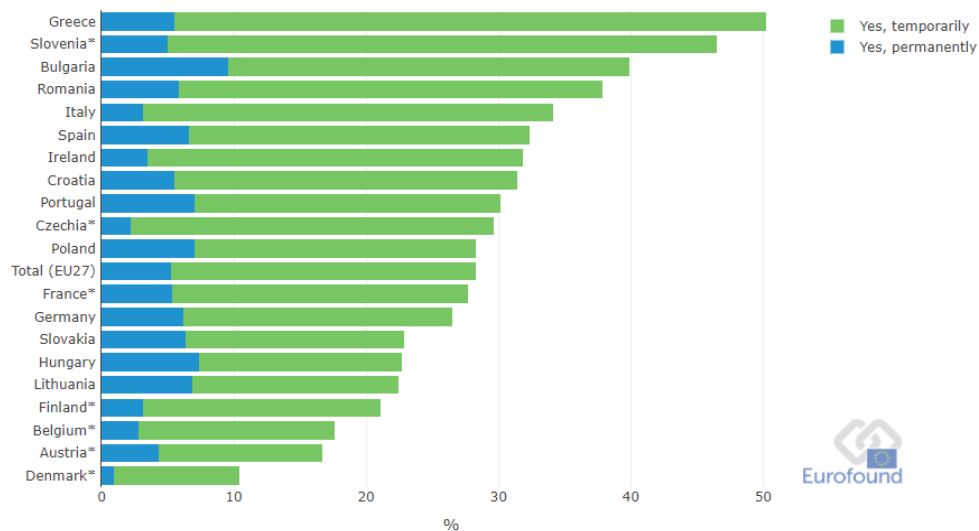
The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

България е на седмо (7) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 5 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

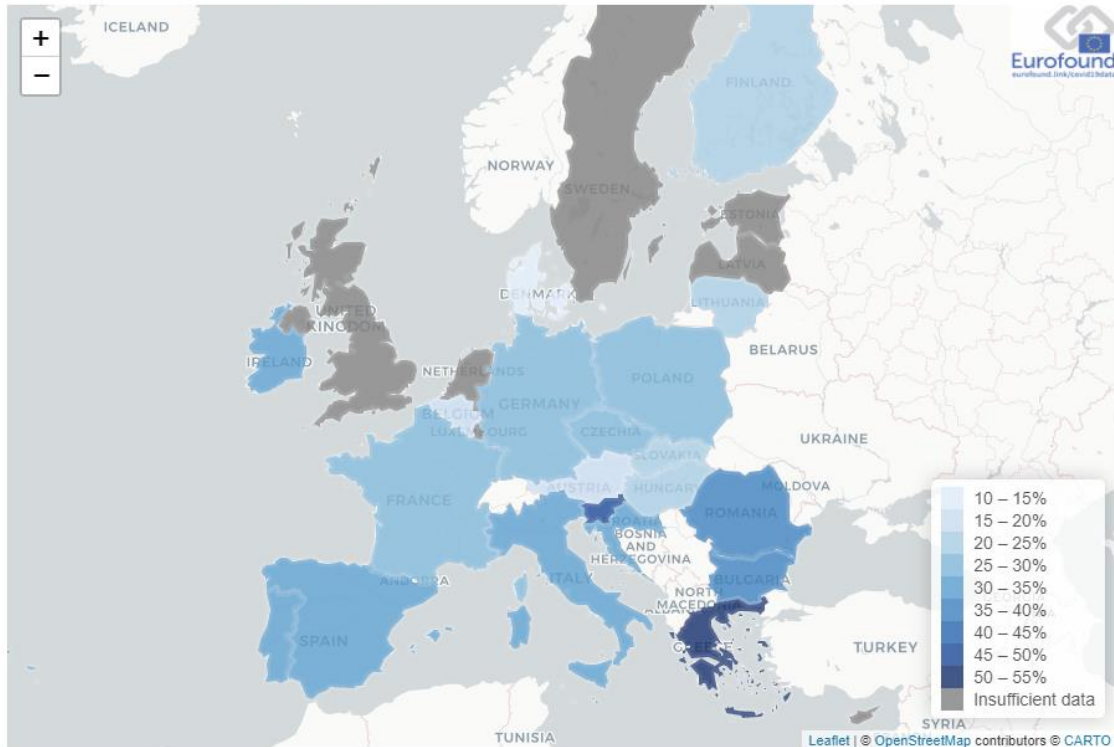

България е на трето (3) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 5 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от мъжки пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for male respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

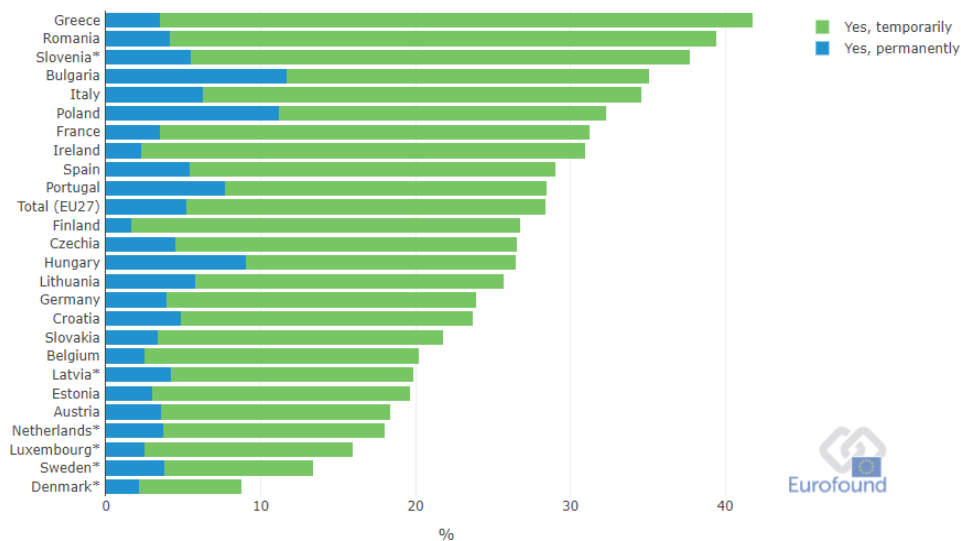

България е на трето (3) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 6 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for female respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

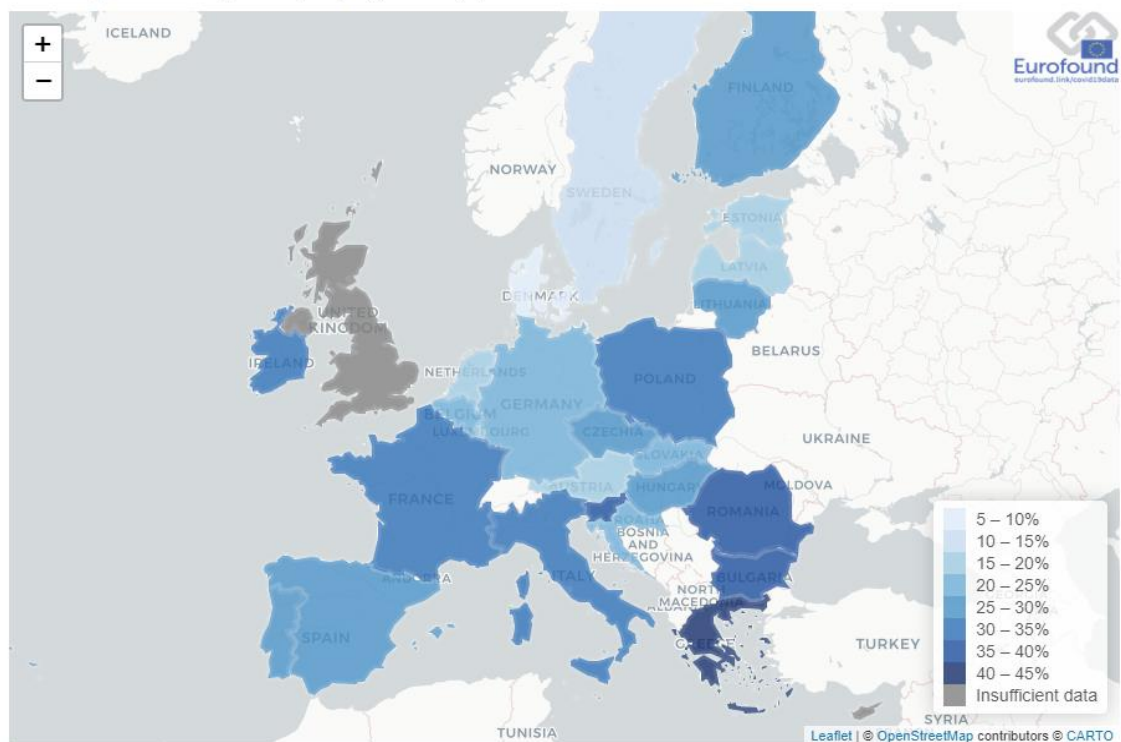

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 6 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до над 50 годишна възраст от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for female respondents in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

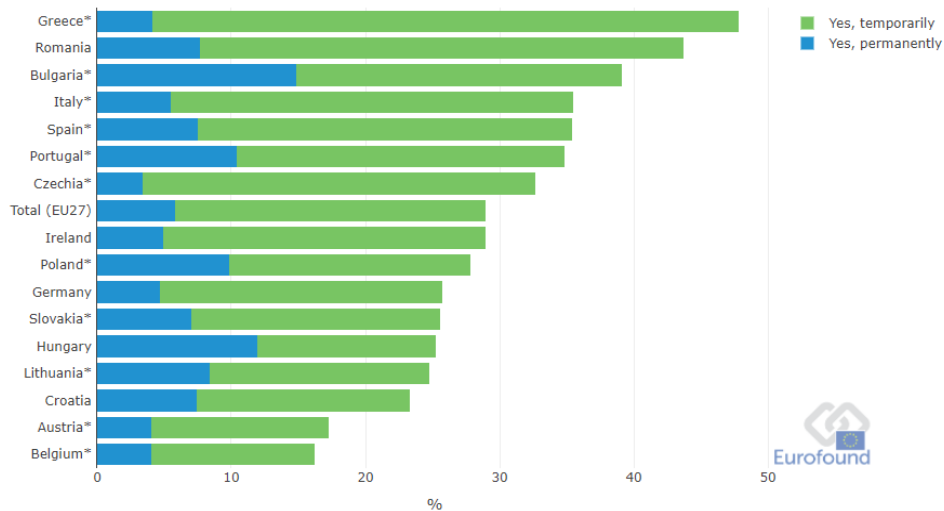

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 7 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до 34 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents of age group '18-34' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

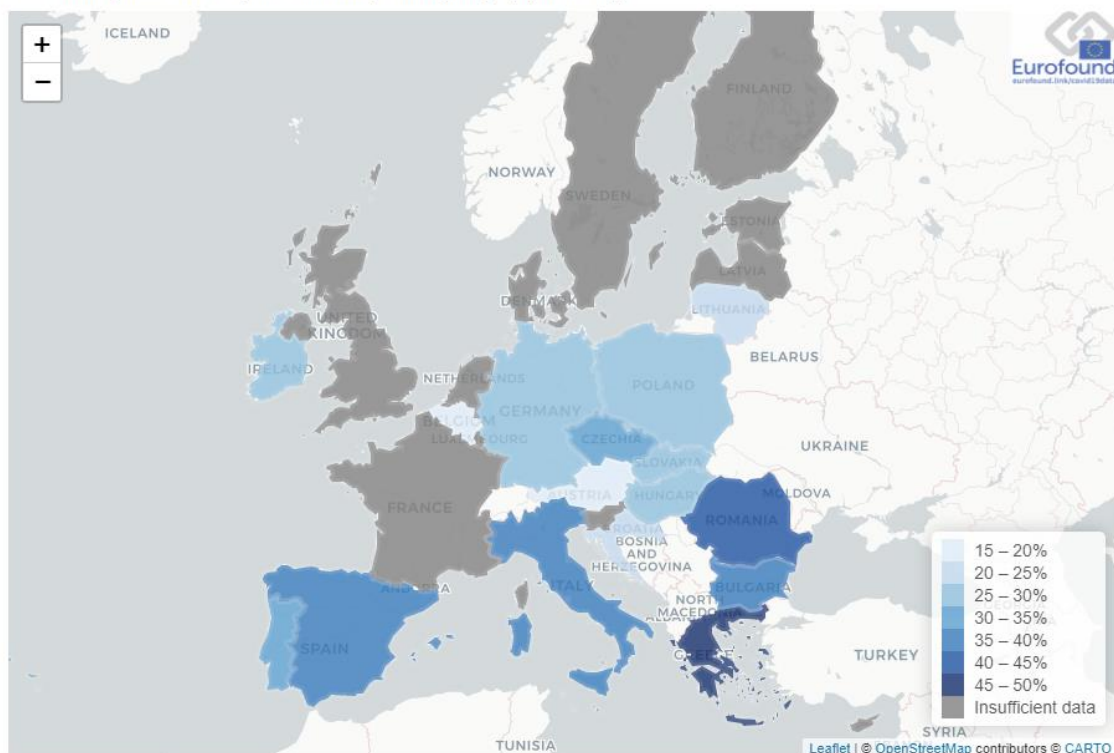

България е на трето (3) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 7 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до 34 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents of age group '18-34' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

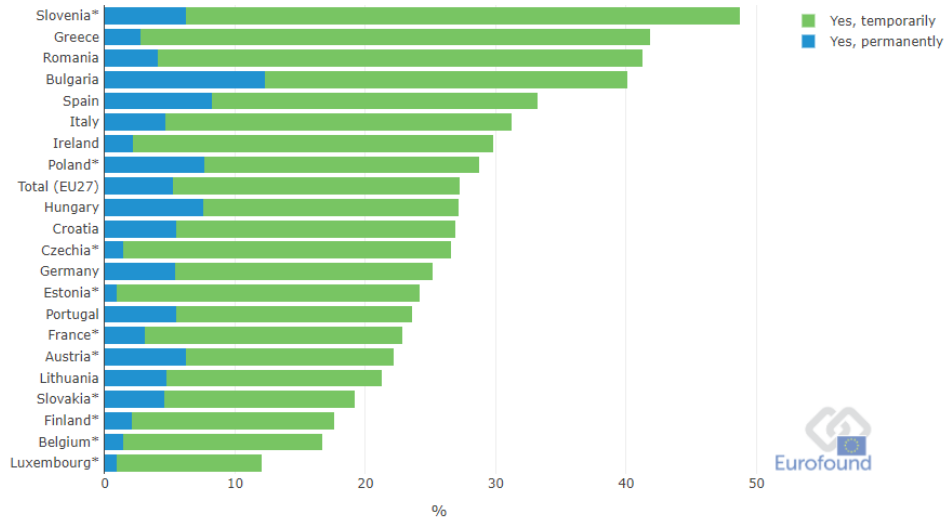

България е на трето (3) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 8 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents of age group '35-49' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

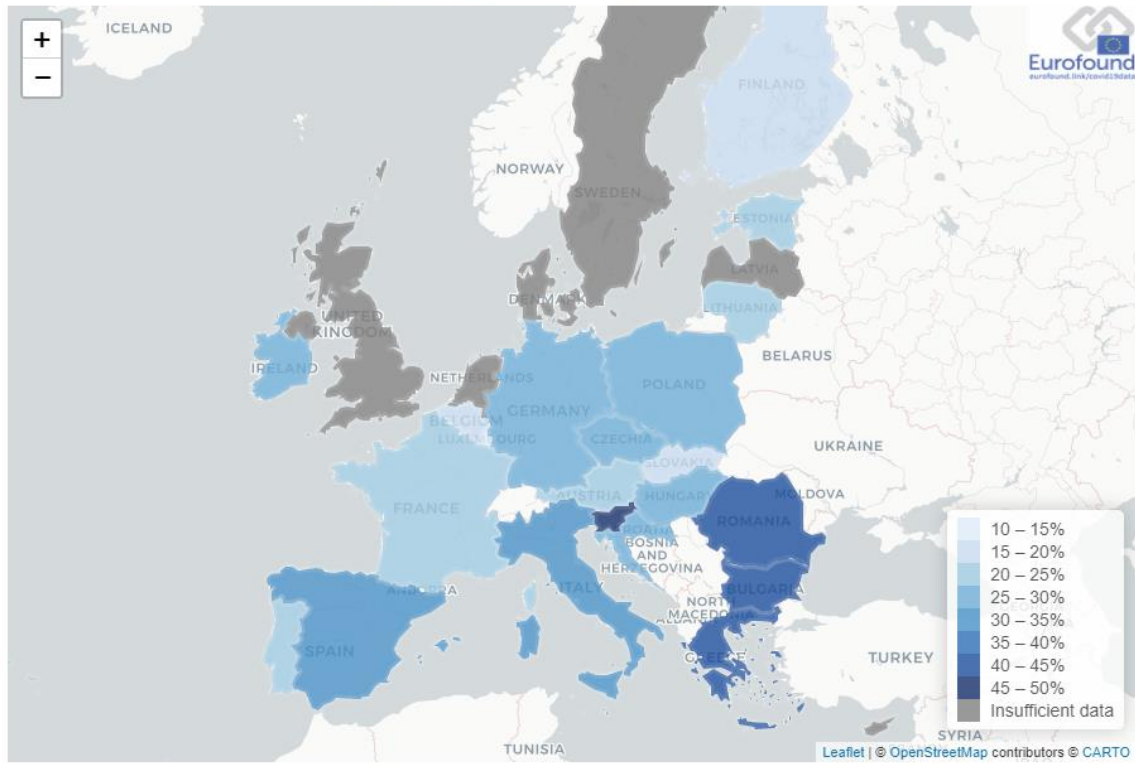

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 8 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents of age group '35-49' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

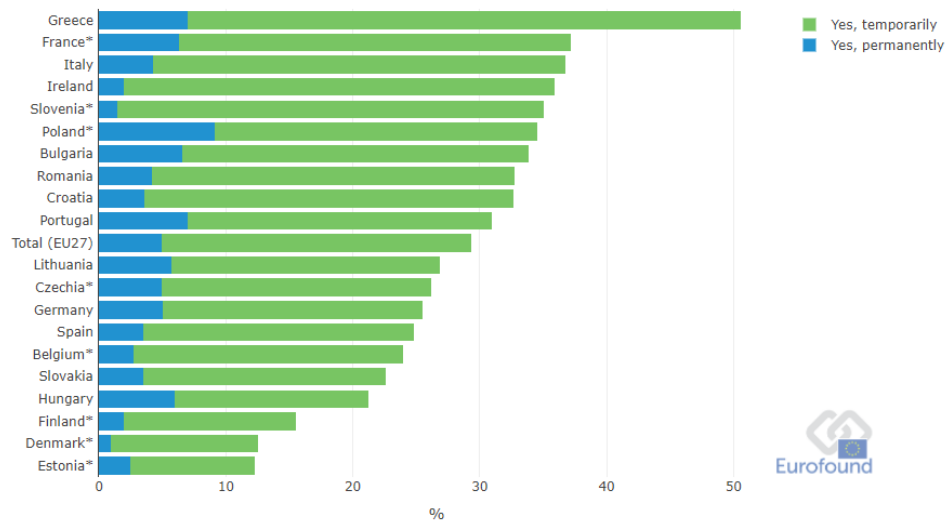

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 9 а

Диаграма на лицата в ЕС на над 50 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно или временно – общо

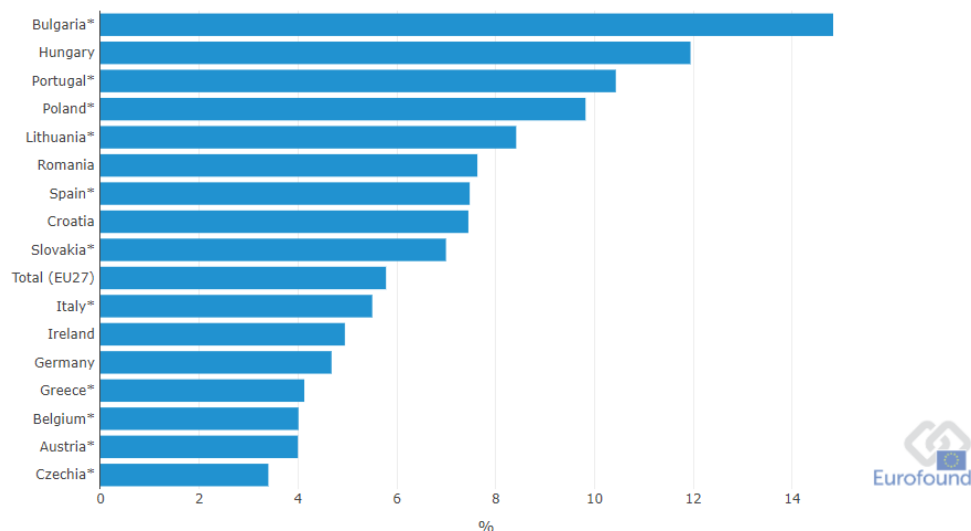
The figure shows 'yes, permanently' and 'yes, temporarily' for respondents of age group '50+' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

България е на седмо (7) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '18-34' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

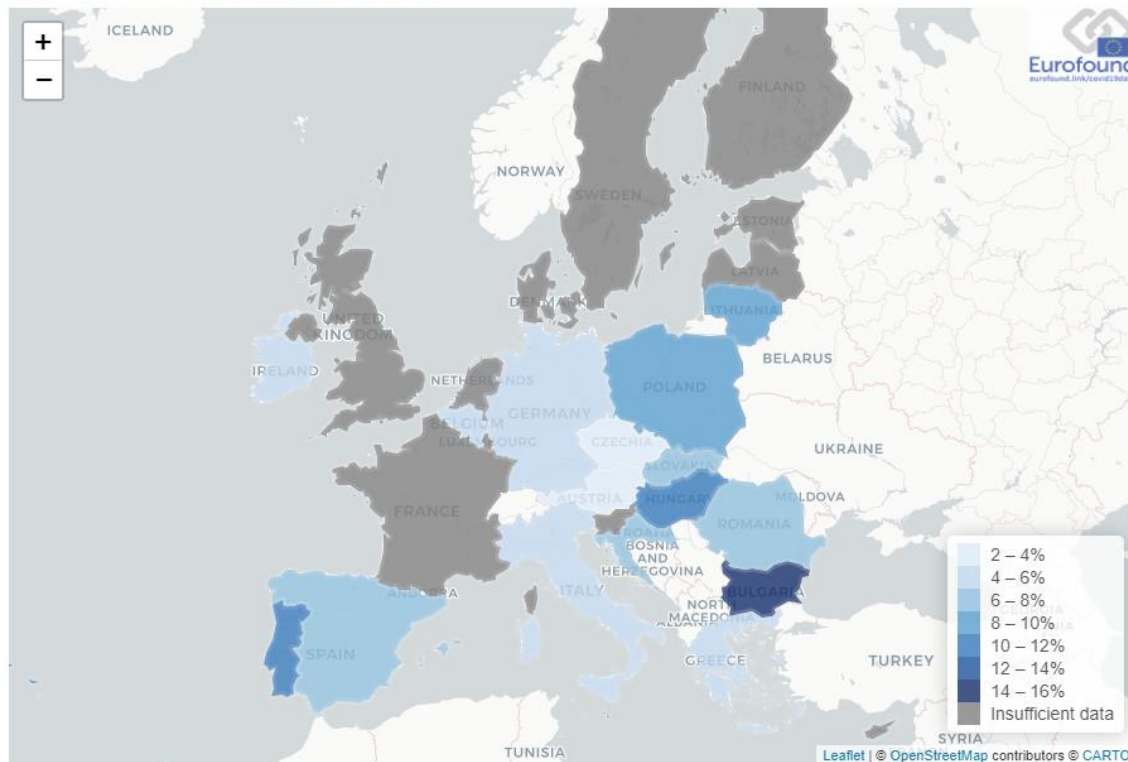

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 10 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до 34 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '18-34' in the EU27 and the United Kingdom when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

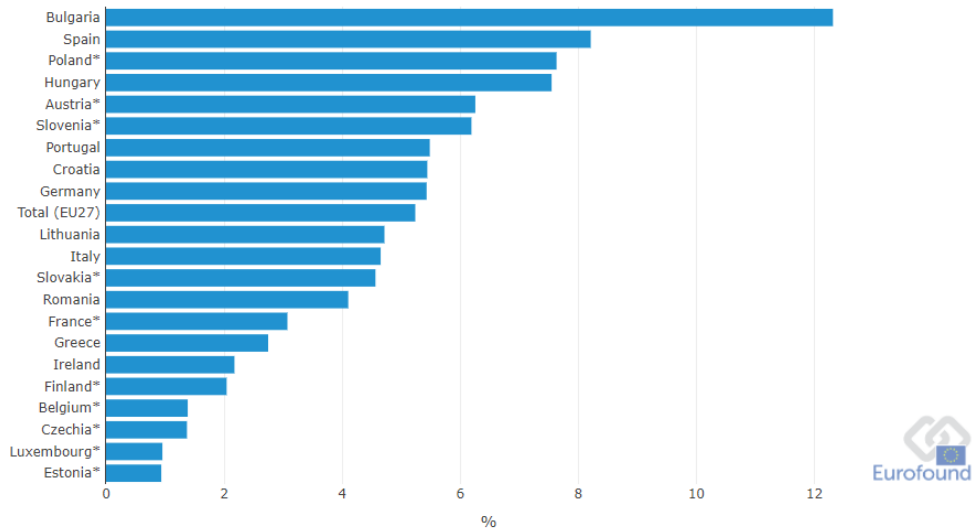

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 11 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '35-49' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

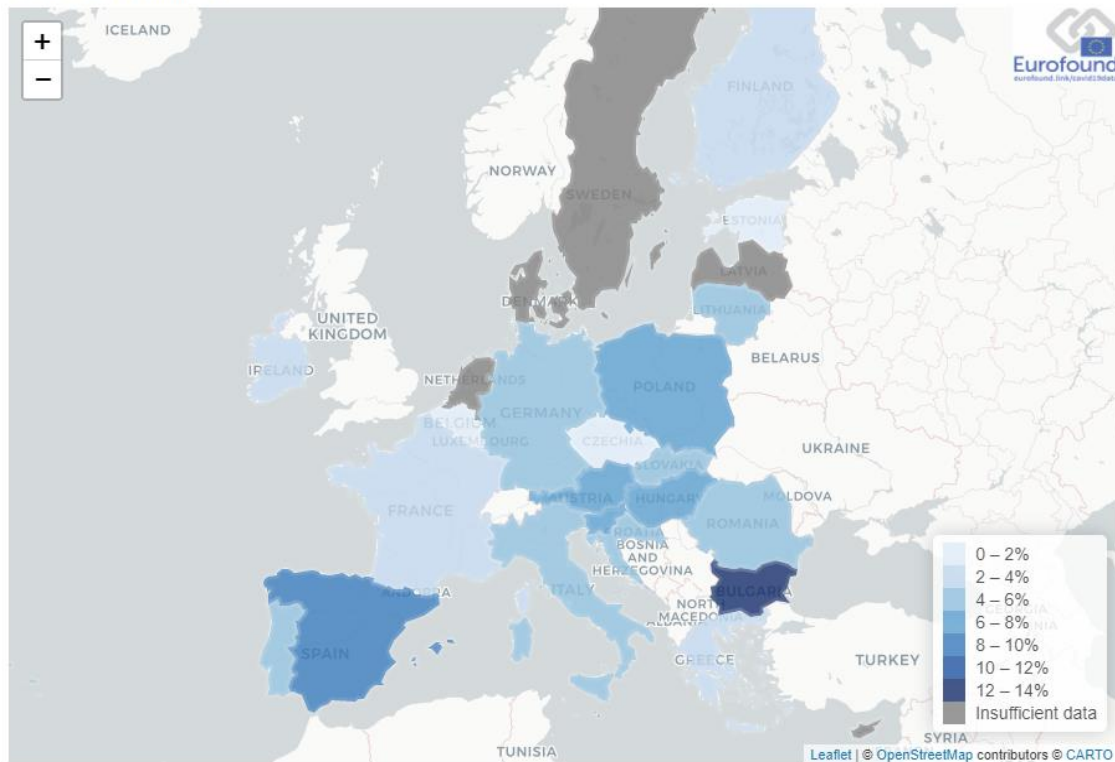

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 11 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '35-49' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

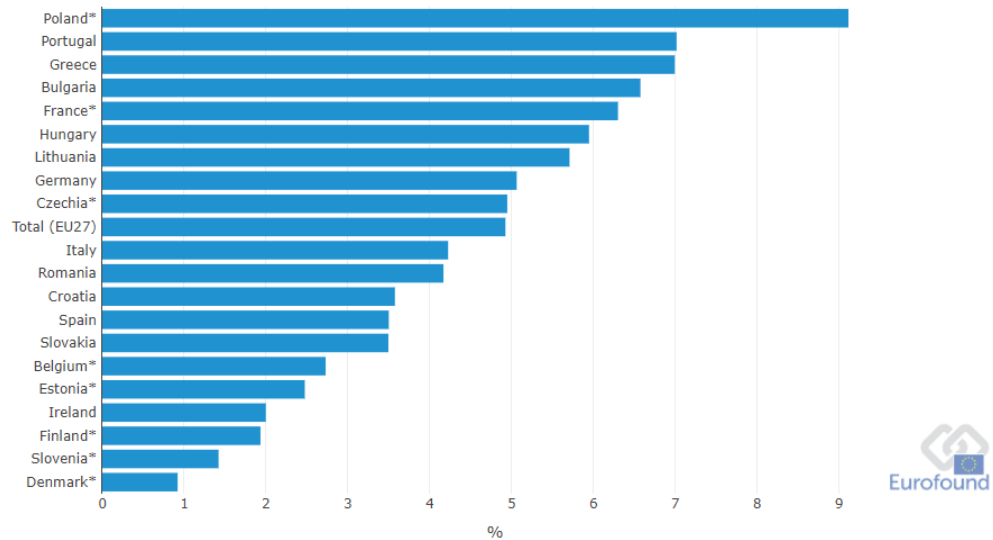

България е на първо (1) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 12 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст над 50 години от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '50+' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

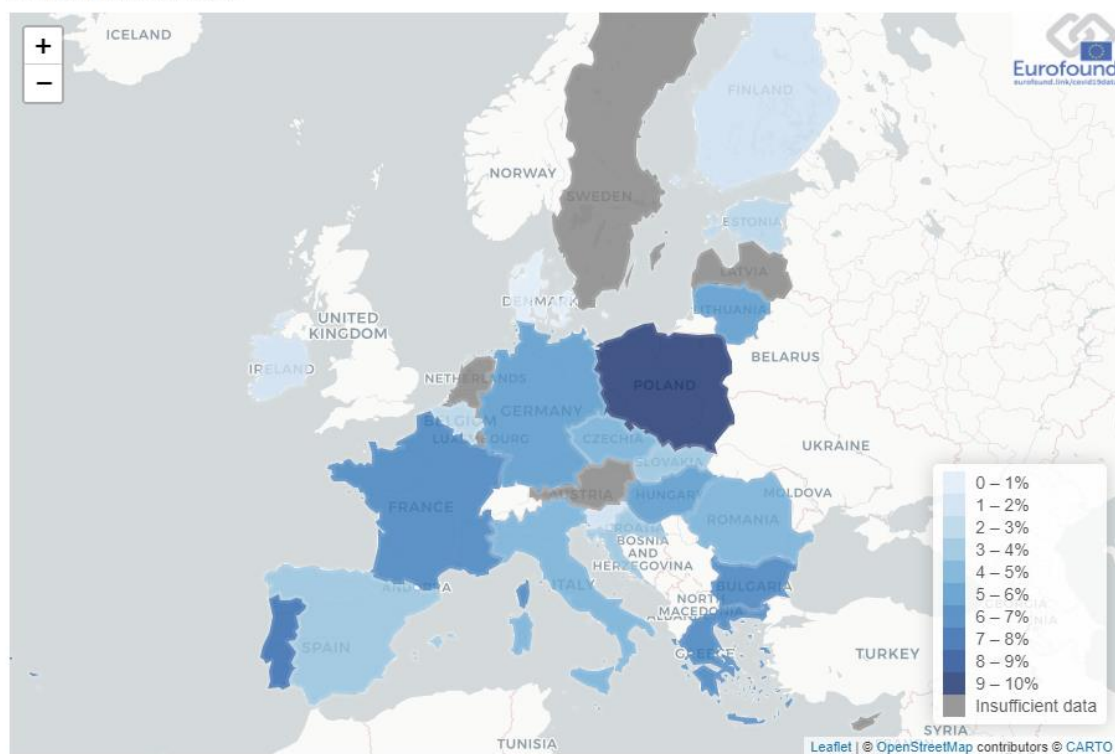

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 12 б

Карта на лицата в ЕС на възраст над 50 години от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си постоянно

The figure shows 'Yes, permanently' for respondents of age group '50+' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

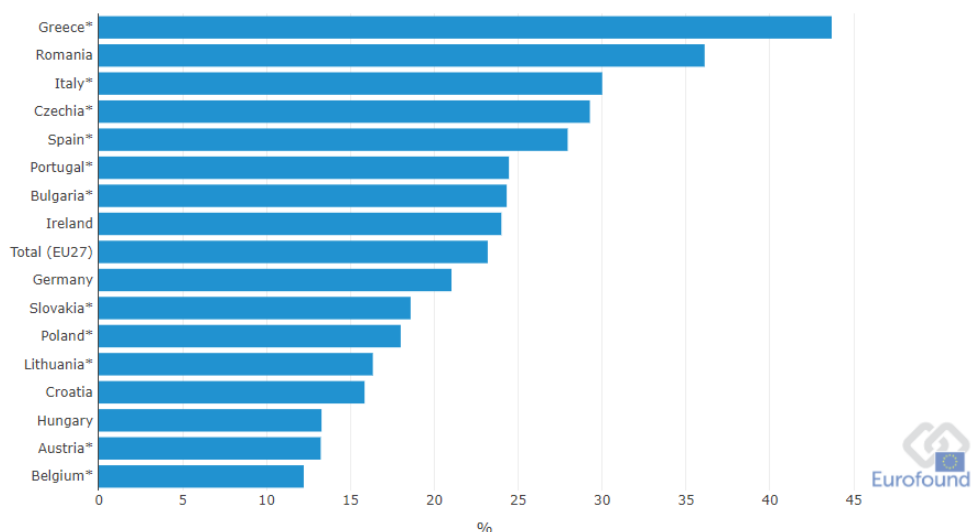

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 13 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 18 до 34 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '18-34' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

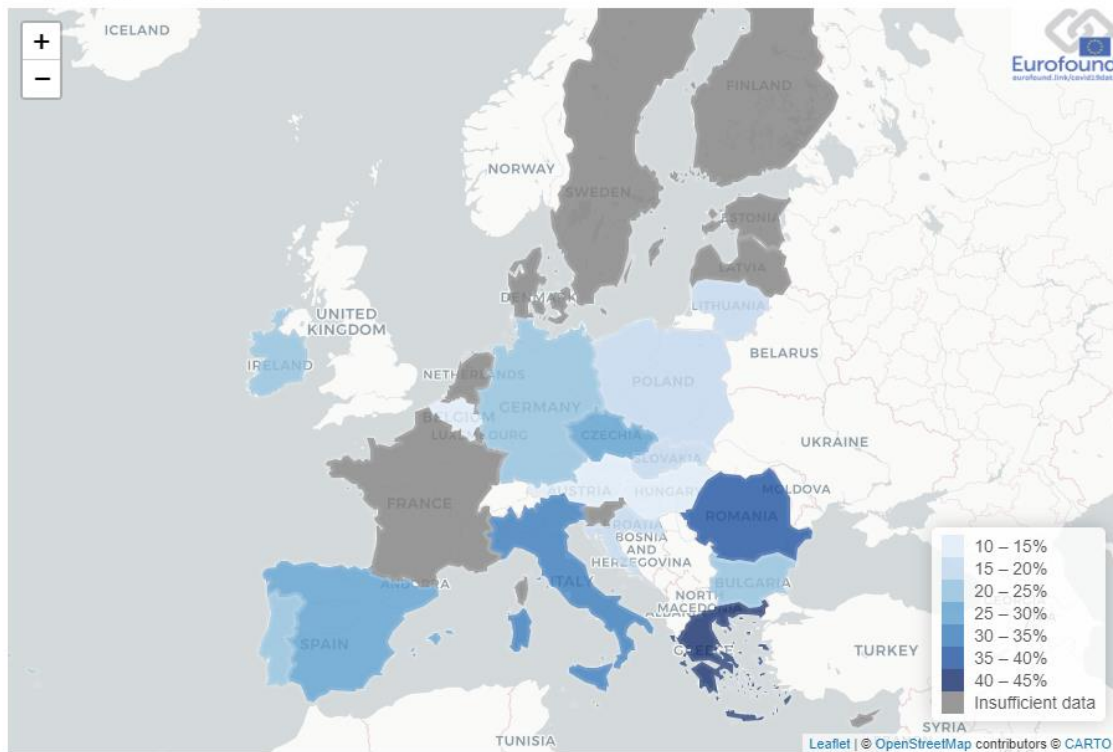

България е на седмо (7) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 13 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 18 до 34 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '18-34' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

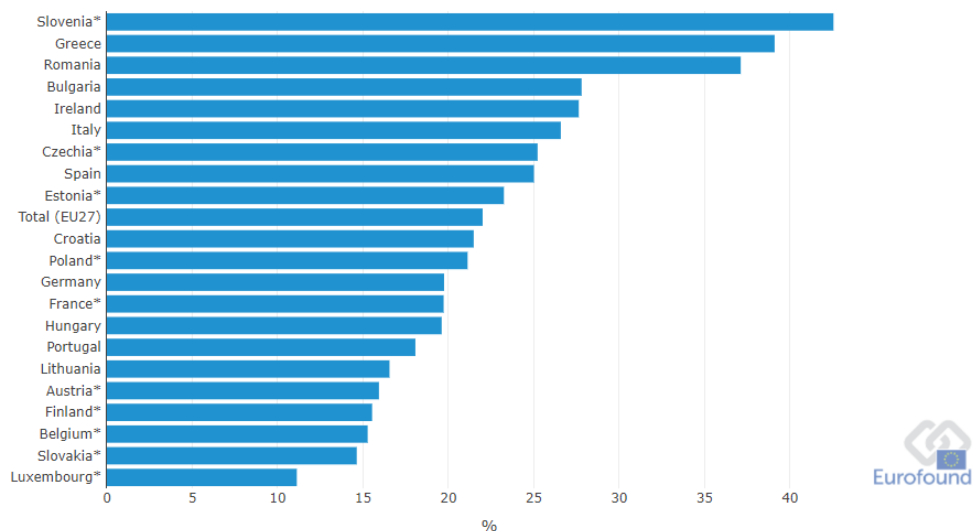

България е на седмо (7) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 14 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '35-49' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

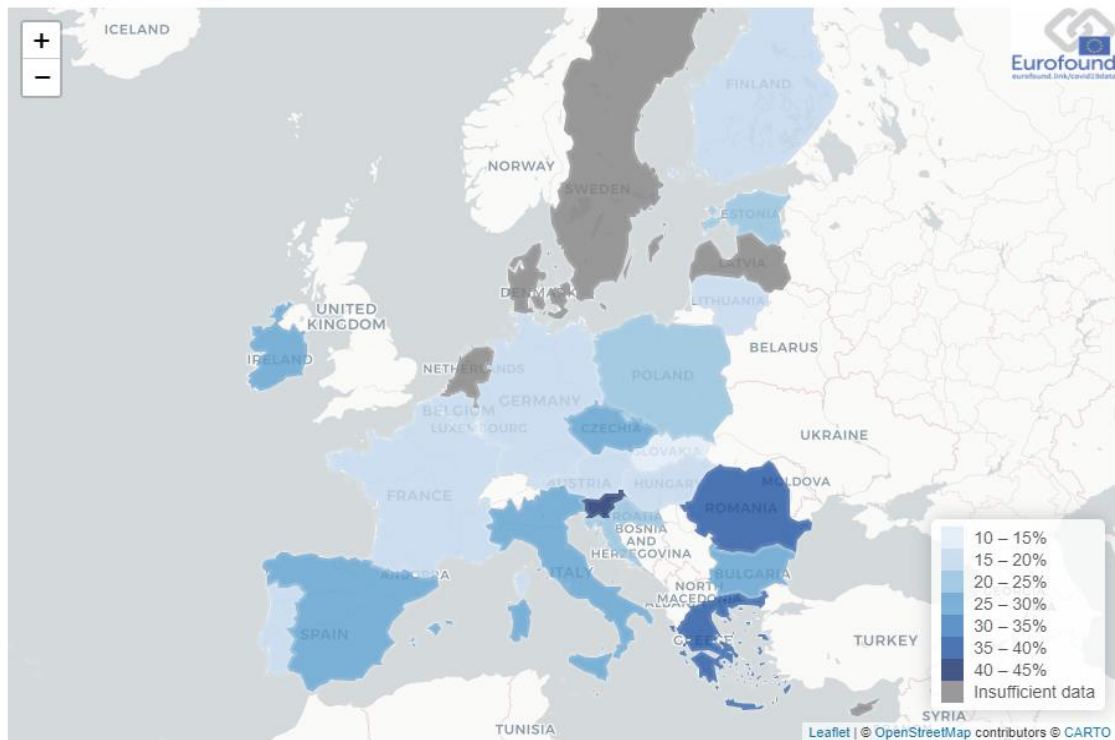

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 14 б

Карта на лицата в ЕС на възраст от 35 до 49 годишна възраст от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '35-49' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

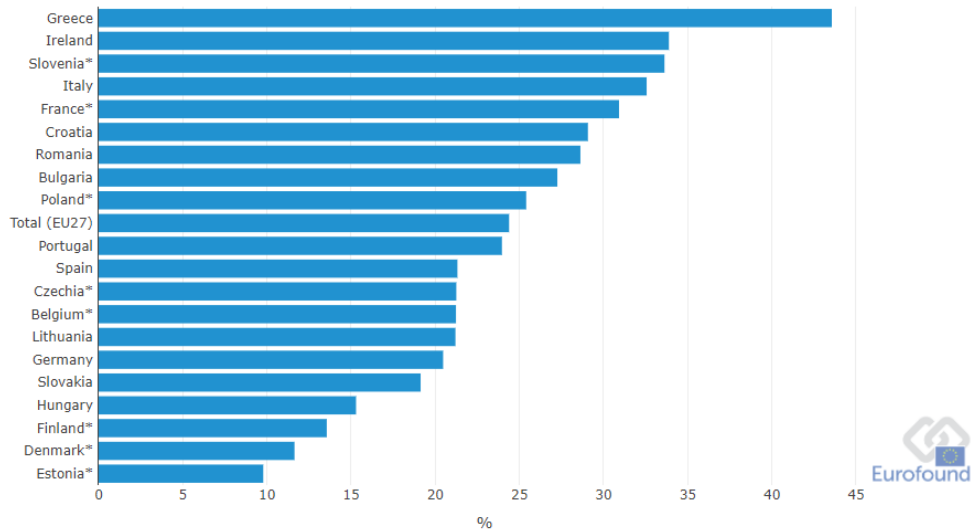

България е на четвърто (4) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 15 а

Диаграма на лицата в ЕС на възраст над 50 години от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '50+' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

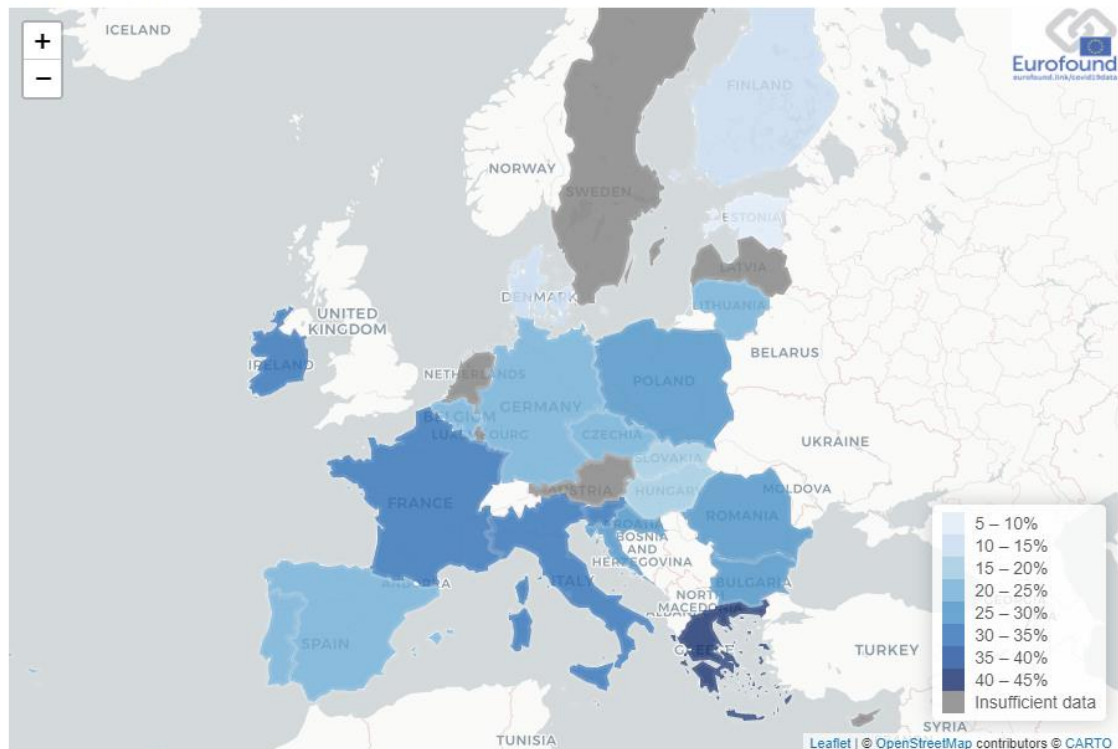

България е на осмо (8) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

Фигура № 15 б

Карта на лицата в ЕС на възраст над 50 години от мъжки и от женски пол, които са загубили работата си временно

The figure shows 'Yes, temporarily' for respondents of age group '50+' in the EU27 when asked: **During the COVID-19 pandemic have you lost your job(s)/contract(s)?**

България е на осмо (8) място от най-неблагоприятния към най-благоприятния случай.

3. Някои заключения за първоначалното отражение на пандемията върху работната сила и обществото в България, произтичащи от сравнителния анализ.

От представените сравнителни данни за EU27 и Обединеното кралство, може да се даде оценката, че през месец април 2020 година, България седи много зле в общата картина.

Най-тревожният факт е, че България седи изключително зле по отношение на ПОСТОЯННО загубените работни места. В тази категория, България е абсолютен лидер в две от възрастовите групи. Тя е на първо място по постоянно загубени работни места във възрастовите групи от 18 до 34 години, сумарно за двата пола (*Фигура № 10 а и 10 б*) и от 35 до 50 години, сумарно за двата пола (*Фигура № 11 а и 11 б*).

Малко по-благоприятно е положението при възрастовата група на хората над 50 годишна възраст, сумарно за двата пола, където България е на „по-благоприятното“ четвърто място.

В крайна сметка, когато се говори за цялата съвкупност на мъжете и жените от 18 до над 50 годишна възраст, загубили работата си постоянно, България отново е на първо място.

Тези данни би трябвало да ни обезпокоят много, защото подобно убедително „лидиране“ говори за травматичния характер на станалото. Докато в много други европейски страни се достигат максимуми на мъже и жени, загубили работата си временно и там България е на малко по-заден план, то точно при постоянно загубените работни места ние водим.

Още по-неприятно е, че ударът е понесен в най-голяма степен от младите и от хората от средната възраст. България по принцип има проблеми с младежката безработица и е един от европейските лидери по така наречените NEETs – младежи, които не учат, не работят и не са обхванати от професионална квалификация. Преди, ние имахме известни извинения за това, че сме лидери по NEETs, поради самата тяхна структура, включително и значителния дял на младежи от етническите малцинства, влизащи там. Но сега става дума единствено за изгубени работни места и България е лидер по постоянно загубени работни места в разгара на пандемията, с особен акцент върху младите хора и заетите, които са на средна възраст.

Това положение може дори да стане причина за допълнителна радикализация на обществените настроения с приближаването на края на срока на изплащане на обезщетенията срещу безработица (там, където има такива).

Вижда се също така, че в сравнителен европейски план, ударът който сме понесли и който видимо не е бил особено смекчен от иначе многобройните мерки в подкрепа на бизнеса и на заетостта е бил толкова силен, че ни изпраца на челна позиция и при генералната съвкупност. **При разглеждане на мъже и жени заедно, на възраст от 18 до над 50 години, загубили работата си и постоянно и временно, България е на пето (5) място от общо 28 държави.** При това става дума за процент, който е много обезпокоителен – 37,4 %. Също така, трябва да се има пред вид, че България се е оказала

на пето, а не да речем на трето място, главно поради огромния брой загубили работата си ВРЕМЕННО в Гърция и Кипър, поради колапса на туризма в тези страни.

Пак в сравнителен план, можем да се досещаме, че отрасли, в които в други държави хората губят работните си места временно, у нас работните места са загубени за постоянно. **Това също трябва да ни накара още един път да обсъдим и анализираме предприетите мерки в подкрепа на бизнеса и на заетостта.** Те в никакъв случай не са малко, нито пък бихме обвинили правителството в липса на желание да реагира на възникналата ситуация, но **за съжаление емпиричните данни за загубата на работни места,** които пък отразяват степента в която редица икономически дейности са изпаднали в беда, „закъсали“ са, **показват, че положителният ефект от мерките не е този, който всички бихме искали.**

Акцентирането върху тези факти, в никакъв случай не означава, че желаем да сеем песимистични настроения или паника, но сме длъжни да предупредим, че има ясни количествени индикатори, че предприетите мерки не са сработили в достатъчна степен през месец април 2020 година. Ние оценяваме това, че в няколко случая правителството се вслуша в бележките и предложенията на социалните партньори и на различни компетентни експерти, но очевидно е, че това не е било достатъчно, а най-вероятно не е станало и навреме.

Вижда се, че през април 2020 година, България е била изправена пред необходимостта да положи по-големи усилия от по-голямата част от страните от ЕС, за да възстанови щетите, нанесени от пандемията. Тук е трябвало да се имат пред вид и рисковете от повторение на пандемията, от „втора вълна“ с всички трудно прогнозируеми последици от нея. Трябвало е да се има пред вид и видимата заплаха за политическата стабилност, пред която тогава беше изправено обществото.

Трябва още веднъж, да се подчертае, какво точно са измерили и включили изследователите от „Eurofound“ в своята интерактивна карта, която е използвана за настоящите коментари и анализ в становището на ИСС,

Както беше изрично посочено, работата на терен на това изследване е осъществена в периода от 9 април 2020 г. до 30 април 2020 г. Анкетираните по интернет граждани на страните от ЕС и от Обединеното кралство на възраст 18 и над 18 години са питани дали са загубили работните си места – постоянно или временно. Тоест, когато се говори за месец април 2020 година, отговорът на респондентите отразява тяхното убеждение някъде към 30 април 2020 година – дали са запазили работното си място или са го загубили – временно или постоянно.

В този смисъл, изследването измерва картината през очите на гражданите на ЕС и Обединеното кралство в кулминацията на шока от пандемията COVID-19. Това трябва изрично да се подчертае, заради естествено възникващия въпрос, защо данните на „Евростат“ за нарастването на безработицата, не показват такива драстични данни, каквито показва проучването на „Eurofound“.

Проучването на „Eurofound“ е извадково социологическо проучване, а не набор от установени статистически данни. То представя „снимка“ на усещането и разбирането на публиката, в кулминационния момент на шока от пандемията. То разбира се е натоварено и с съответни отклонения, дължащи се на използваната онлайн методика.

Нещо повече – ако се прегледат внимателно данните, ще се види, че в редица случаи, изследователите от „Eurofound“ са елиминирали и изключили от изследването резултатите по разни показатели за цели държави, защото са преценили, че събраните емпирични данни са били недостатъчни. Това се вижда и от обобщената таблица, която е приложена тук.

Редица експерти имат своите съмнения по отношение на онлайн проучванията. По принцип, в техните резерви има определени рационални основания, но в случая подобно отношение не е допустимо, защото едва ли е имало друг достъпен инструмент за общоевропейско изследване през месеца на пълната социална изолация – април 2020 година.

Освен с неточности заради методиката си, изследването на „Eurofound“ е натоварено и със силни психологически ефекти сред анкетираните – със сигурност, в очите на много от анкетираните, дяволът е изглеждал много по-черен и те са надценили тежестта на ситуацията.

Но ценността на данните на „Eurofound“, с които се работи тук е точно във възможността нещата да бъдат разгледани в сравнителен план. Оценката за неблагоприятното положение на България в общата картина е дадена не въз основа на размера на абсолютната стойност на измерения процент на загубените работни места, а на базата на сравнението с всички в европейски план.

В този смисъл, вместо да се водят догматични спорове за точността на изследването е много по-добре, да се осмислят поуките от него. Точно числата от това проучване най-вероятно биха навели социалните психолози на заключения за травматичния характер на преживяното от всички европейци през месец април 2020 година и за възможните ефекти от това.

Трябва изрично да се подчертае, че масовите травматични състояния вече са довеждали до промени в хода на историята, при това – твърде неблагоприятни. Травмата и пост-травматичния стрес от Първата световна война създават общия психологически фон за силно настъпление на авторитаризма (а и на тоталитаризма) след приключването ѝ. Във Франция и в Обединеното кралство тези тенденции са овладени някак си, но в Италия и в Германия – не. В Русия пък те изобщо не са овладени и довеждат в крайна сметка до кървава и опустошителна гражданска война и до установяване на най-дълголетния и насилнически тоталитарен режим в историята..

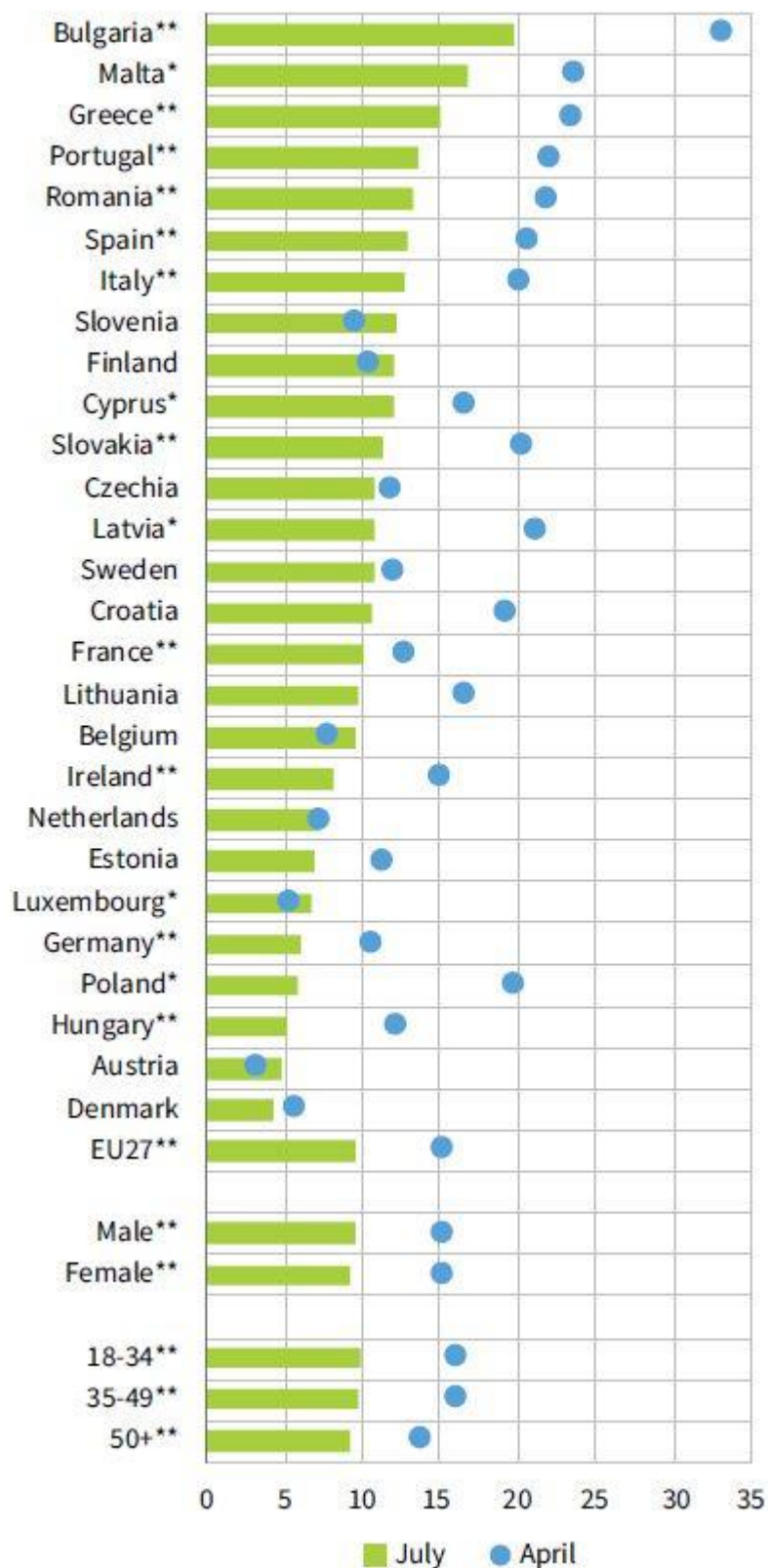
Интересното за нашия анализ е, че в Италия идването на Мусолини на власт може да се разглеждат като пряко следствие или поне като силно пряко улеснено от пост-травматичния стрес на големи маси хора след войната.

В Германия, Ваймарската република, въпреки всички критики срещу нея, успява на първо време да овладее ситуацията – така нареченият „бирен“ пуч на Хитлер е пресечен. Пресечени са и други авторитарни напъни. Надмогнат е дори ефектът от хиперинфлацията, възникнала след окупацията на Рурската област от Франция и Белгия.

Но когато идва и ударът на Голямата депресия, часът на Хитлер удря отново и вече няма кой да го спре. Всъщност има, но условията вече са били несравнимо по-добри за него.

Фигура № 16 а

Очакване на респондентите да загубят работата си през следващите три месеца (отговори „много вероятно“ и „доста вероятно“) по държави от ЕС 27 в %

Със сини кръгчета са дадени очакванията за загуба на работните места през пролетта на 2020 година – месец април. В зелено са дадени „летните“ очаквания през месец юли 2020 година.

Ефектът от пандемията е от мащаба на Голямата депресия, при това той беше „постигнат“ много по-рязко, за много по-кратък период от време. Затова, би било много

добре да се осмислят „светлите перспективи“, които тепърва ни се „откриват“, като последици от пораженията нанесени и нанасяни от пандемията COVID-19. Дори и епизодичният факт на летните протести в България през 2020 година е в определена степен рожба и на шока от пандемията и социалната изолация.

Когато говорим за шока от пандемията, добра идея е да видим разликата между очакванията на хората да загубят работата си през месец април и месец юли 2020 година.

От диаграмата⁴ се вижда, изключително високото ниво на песимизма през април 2020 година. Очакването за загуба на работни места са много високи, като само в пет държави, средните очаквания за загуба на работните места през следващите три месеца са били по-високи през месец юли 2020 година, отколкото през април 2020 година. Това са Словения, Финландия, Белгия, Люксембург и Австрия, като разликата между очакванията през пролетта и лятото на 2020 година в тях са сравнително малки.

Обратно, в преобладаващата част от останалите държави от ЕС, песимизмът през април 2020 година е бил драстично по-висок, отколкото през юли 2020 година. България е със сигурност най-нагледния пример. През април 2020 година, около 33 % от респондентите са очаквали да загубят работата си. През юли 2020 година, делът на песимистите, които очакват да загубят работата си, вече е спаднал на 19,5 %.

Подобни наблюдения, но с малко по-малка разлика между април и юли 2020 година, могат да се направят и за Гърция, Португалия, Румъния, Испания, Италия, Словакия, Латвия, Хърватско, Литва, Ирландия и Унгария. Въпреки, че моделът на поведение на респондентите е много сходен, България си остава категоричен лидер в мащаба на песимизма през април 2020 година и изблика на „летен оптимизъм“ през месец юли, предизвикан най-вероятно от отслабването на ограничителните мерки и оптимистичните доклади за намаляване на заболеваемостта в условията на летните горещини.

Този „летен оптимизъм“, може би ни струва скъпо, защото времето през лятото и началото на есента на 2020 година, беше ако не пропиляно то пропуснато в общия процес на взимане на ефективни и ефикасни мерки срещу втората вълна на пандемията, която разумните хора очакваха съвсем не от необоснован песимизъм.

4. Картината на загубата на работни места в хода на пандемията, една година по-късно – юли 2021 г.

Една година по-късно, през пролетта на 2021 година, картината сякаш изглежда в редица отношения още по-тревожна. До месец март 2021 година, подавяващата част от европейците, в това число и българските граждани бяха преживели една цяла година на ограничения на икономическата им дейност, на териториалната им мобилност и правото им на свободно придвижване и на социалните им контакти, като няколко държави преминаха през поредица от пълни „локдауни“.

Първоначалните, ранни реакции на правителствата на пръв поглед си приличаха – стриктни ограничителни мерки въведени в началото, последвани от по-разнообразни

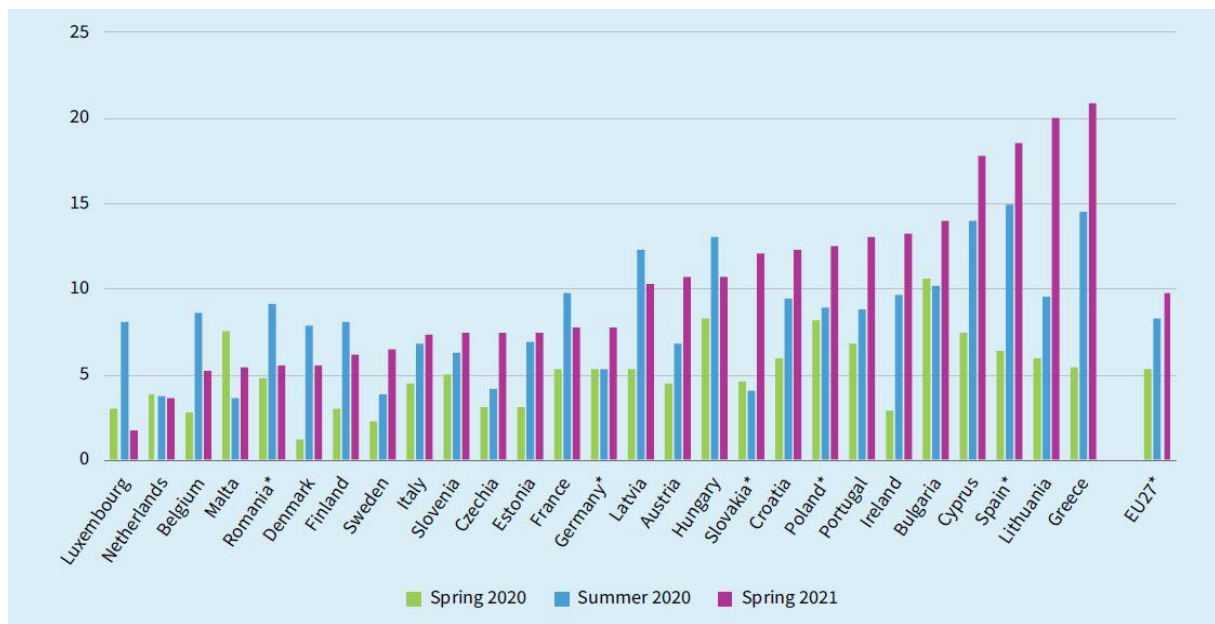
⁴ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, page 12, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

действия в зависимост от здравната и икономическата ситуация. Но през пролетта на 2021 година, по-голямата част на Европа отново беше в състояние на стриктен „локдаун“.

Пак през пролетта на 2021 година, една година след началото на затваряне на различни икономически дейности в страните от ЕС, в това число в пълна степен и в България, загубите на работни места не даваха признаци на възстановяване. В общоевропейски план, 10 на сто от респондентите, които са имали работа преди пандемията бяха загубили работните си места. Това беше повишаване на безработицата в общо европейски контекст с два процента спрямо лятото на 2020 година и два пъти по-голямо (!) спрямо пролетта на 2020 година. (През лятото на 2020 година, безработните бяха нараснали с 8 на сто, докато през пролетта на същата година нарастването беше с 5 процента).

Фигура № 16 б

Респонденти, които са били заети преди пандемията и са загубили работните си места в хода ѝ, по държави за ЕС 27, в %.

Данните са за пролетта на 2020 година, лятото на 2020 година и пролетта на 2021 година. Данните за пролетта на 2020 година (зелен стълб) отчитат броя на отговорилите на въпроса „Загубили ли сте работата си или трудовия си договор по време на пандемията COVID-19 ?“ с: „Да, за постоянно“. За лятото на 2020 година (син стълб) и за пролетта на 2021 година (лилав стълб) данните се основават на текущия статут на заетост на респондентите, сравнен със статута им един месец преди началото на пандемията.

Вижда се, че през пролетта на 2021 година, броят на загубилите работата си в България е нараснал забележимо. След като през лятото на 2020 година, малко по-малко от един процент от загубилите работата си през пролетта на 2020 година са успели да се върнат на работа, през пролетта на 2021 година, делът на загубилите работата си по време на пандемията вече е от порядъка на 14 процента.

Действително, има една група страни – Кипър, Испания, Литва и Гърция, където положението е много по-тежко и тревожно, но в своята група от страни със сходни показатели, България е в най-тежко положение. България може да бъде отнесена към групата със „средно големи“ загуби на работни места поради пандемията към пролетта на 2021 година, като в тази група могат да бъдат отнесени: Латвия, Австрия, Унгария, Словакия, Хърватско, Полша, Португалия, Ирландия и България. За съжаление, в тази група България е с най-голяма загуба на работни места.

По този начин, в рамките на емпиричното изследване на „Eurofound“, към пролетта на 2021 година, България е на пето място по постоянно загубени работни места, като спрямо средната стойност за ЕС 27, българският „резултат“ е по-висок с около 40 %.

Би могло да се размишлява, дали има връзка между посочения резултат на загуба на работни места в България и факта, че тя е на негативния полюс в ЕС 27 по отношение на използване на дистанционна работа.

По данни на „Eurofound“⁵, през пролетта на 2021 година, най-много работят изцяло от дома си в Ирландия – 48 %. Най-малко работят дистанционно от дома си в Хърватско – 9 % и в България – 10 %. Това само по себе си е лоша новина, защото България е в по-благоприятно положение от редица страни, що се отнася до скорост и цена на интернет.

Всъщност, що се отнася до работата от разстояние, емпиричното изследване е регистрирало и други флукуации. Така например, за изминалата година, работата от разстояние в Испания е намаляла от 46 % на 21 %, а в Италия е намаляла от 48 % на 26 %. На този етап няма смислено обяснение за тези сринове, освен може би обстоятелството, че и в двете държави (особено в Италия), така нареченият „локдаун“ беше изключително суров и хората са изпитвала неистово желание да се върнат на работните си места, извън домовете им.

В контекста на продължаващата пандемия и на повторните „локдауни“, по-логично изглежда повишаването на броя на работещите от разстояние в Нидерландия, където делът им се е повишил от 22 %⁶ на 37 %⁷.

5. Затрудненията в личните финанси на гражданите, възникващи в хода на пандемията

---

⁵ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

⁶ TNO: De impact van de COVID-19 pandemie op werknemers. Stand van zaken in 2020, 2020, <https://www.monitorarbeid.tno.nl/nl-nl/publicaties/de-impact-van-de-covid-19-pandemie-op-werknemers/>

⁷ TNO: De impact van de COVID-19 pandemie op werknemers. Een jaar in crisis, 2021, <https://www.monitorarbeid.tno.nl/nl-nl/publicaties/de-impact-van-de-covid-19-pandemie-op-werknemers-eeen-jaar-in-de-crisis/>

По време на първия „локдаун“ през месец април 2020 година, емпиричното изследване на „Eurofound“ открива много свидетелства за широко разпространена икономическа несигурност сред респондентите, особено в областта на личните финанси.

Както при много други показатели, при които затоплянето на времето през лятото на 2020 година и намаляването на броя на случаите на заразяване предизвикаха прилив на оптимизъм, и при картината при личните финанси има подобна тенденция. И там респондентите дават по-оптимистични отговори през юли 2020 година, отколкото през месец април, но в някои държави песимистичната тенденция остава, въпреки по-добрите резултати.

За съжаление България е точно в тази група. И през юли 2020 година, България си остава с най-голям дял на респонденти, отговарящи, че финансовото им положение се е влошило – 49 %. Едновременно с това, България, Италия и Словения бележат най-голямо намаляване на дела на хората с влошаващо се финансово положение спрямо месец април 2020 година. Намаляването в процентни пунктове е съответно 10 за България, 13 за Италия и 11 за Словения.

Общо взето, може да се направи заключението, че през април 2020 година, шокът и притеснението в България са били толкова големи, че 59 на сто от респондентите са декларирали влошаване на финансовото им положение.

Впрочем, групата на държавите с най-мрачно усещане на респондентите за финансовото им състояние през месец юли 2020 са „обичайните заподозрени“: Португалия (40 %), Словакия (41 %), Кипър (42 %), Гърция (43 %), Испания (44 %), Румъния (44 %), Унгария (46 %), Хърватско (47 %), Полша (49 %) и България (49 %). Освен в България (с 10 процентни пункта) за спиране на влошаването на финансовото им положение с 5 и повече процентни пункта се съобщава само в Кипър (8 процентни пункта) и в Гърция (5 процентни пункта).

Показателно е, че и през април и през юли 2020 година, всеки десети респондент е просрочил някакви задължения. Между отделните категории статуси на заетост, най-тежко е било положението при безработните, (което е съвсем логично и без наличие на пандемия) и при самонаетите. Показателно е, че делът на хората просрочили задължения при самонаетите е в пъти по-висок, отколкото при хората, които са на работа и при пенсионерите. Също така, показателно е, че при безработните, делът на хората, които са просрочили свои формални или неформални задължения е нараснал през юли спрямо април. (В таблицата не са включени данните за неформални заеми от приятели и роднини и сметките за здравеопазване и застраховки. При тях трендът при всички разглеждани социални групи е съвършено същият).

Фигура № 17

Дял на респондентите, заявили през април и юли 2020 г., че са просрочили различни свои задължения

	Rent/mortgage		Utility bills		Consumer loans		Telephone/ mobile/internet	
	April	July	April	July	April	July	April	July
Employee	6	7	9	9	9	9	7	7
Self-employed	16	12	17	12	17	11	13	9
Unemployed	22	20	28	32	24	25	23	30
Retired	5	3	7	7	6	6	5	5
Total (EU27)	8	8	11	11	10	10	9	10

Разглежданите тук просрочени задължения са както следва (от ляво на дясно): наеми и ипотечи; сметки за комунални услуги; потребителски кредити; телефонни сметки и интернет.

Електронното проучване на „Eurofound” показва, че около 50 % от респондентите, анкетирани по време на пандемията могат да бъдат класифицирани, като намиращи се във „финансово чуплива” („финансово крехка”) ситуация, в смисъл, че ако нямат редовни доходи, техните спестявания няма да им позволят да поддържат обичайния си стандарт на живот за повече от три месеца.

Понятието „финансова чупливост (крехкост) на домакинствата” се появява в Съединените щати, след финансовата криза от 2007 – 2008 година. То се появява поради необходимостта да се разбере, доколко липсата на способност (капацитет) на домакинствата да се изправят пред шокови ситуации, може да се превърне в източник на финансова нестабилност, допълнителен фактор към рисковете за стабилността на банките и на финансовата система като цяло.

Понятието отива от татък (надхвърля) оценката на нивото на активите и обхваща състоянието на балансите на домакинствата, включително задлъжнялостта им. При него се разчита и на индивидуалните възприятия за способността да се разчита на семейства и приятели и на други методи за справяне с шокове, въпреки че такива аспекти са по-малко лесни за измерване и често се разчита на самооценки.

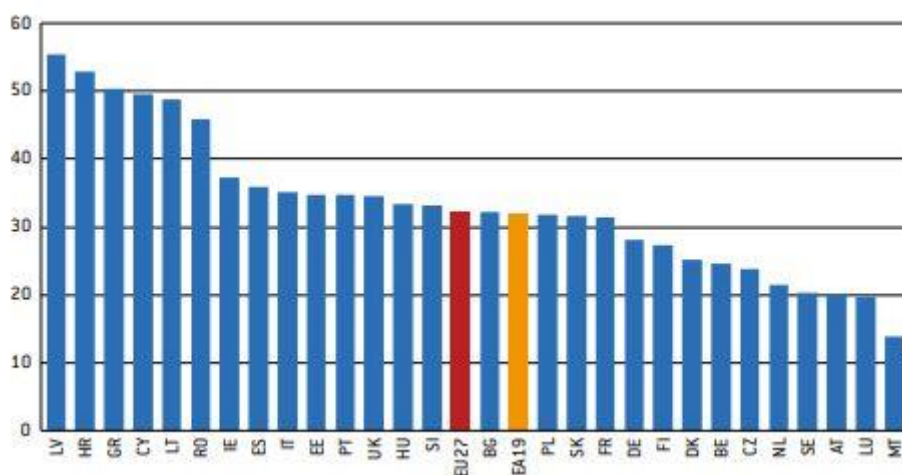
След „локдауните”, заради COVID-19 през април 2020 година, изследователките Мария Демерцис, Марта Домингес-Хименес и Аннамария Лусарди (Maria Demertzis, Marta Dominguez-Jiménez and Annamaria Lusardi), си задават въпроса, колко добре подготвени са домакинствата в Европейския съюз (включително и в Обединеното кралство), за да поемат неочаквани разходи⁸. Този въпрос е бил изследван и преди пандемията от COVID-19 – две години преди пандемията, значителен дял от домакинствата в Европейския съюз, съобщават, че не биха могли да се справят с непредвидени и неочаквани разходи. В някои страни от ЕС, много домакинства са

⁸ Demertzis, Maria, Marta Dominguez-Jiménez and Annamaria Lusardi, The financial fragility of European households in the time of COVID-19, Policy Contribution, Issue No 15, July 2020, Bruegel, <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/07/PC-15-2020-final.pdf>

разполагали със спестявания, които отговарят на стойността само на няколко седмици от тяхното основно потребление.

Фигура № 18

Неспособност на домакинствата в ЕС да посрещнат неочаквани разходи през 2018 година – процент дял за всички домакинства⁹

Стълбът EU27 представя средната стойност за Европейския съюз, на база на данните към януари 2020 г., като Обединеното кралство е изключено от изчисленията. EA 19 е средната стойност за еврозоната.

Maria Demertzis, Marta Dominguez-Jiménez и Annamaria Lusardi, установяват, че едно от три домакинства в ЕС, е неспособно да посрещне неочакван удар в нормални времена, да не говорим за пандемия. Мерките за подкрепа в условията на пандемия на COVID-19, задействани в страните от ЕС са въведени с намерението да се окаже икономическа помощ на онези домакинства, чиито членове са загубили работата си или са се оказали с драстично намаляване на доходите си. Трябва обаче да се има пред вид, че в редица страни, където едно от две домакинства вече е „финансово чувствително“ („финансово крехко“) - обикновено страни, които и без това са икономически по-слаби, държавната помощ вероятно ще бъде по-малка и с по-кратък живот. **В бъдеще, ще станат необходими политики, които да повишават финансовата устойчивост по структурни начини.**

Такива политики включват програми за финансово образование на работните места или пряко насърчават финансовата устойчивост сред домакинствата. Има много примери на подобни политики, осъществени по света, които целят повишаването по структурен път на нивото на финансова подготвеност и финансова грамотност. Показано е, че има силна взаимовръзка между финансовата грамотност и финансовата стабилност на домакинствата.

Изследването на Maria Demertzis, Marta Dominguez-Jiménez и Annamaria Lusardi показва също така, че има сериозни различия между страните от ЕС по отношение на

⁹ Диаграмата е на Demertzis, Dominguez-Jiménez и Lusardi по данни на Eurostat, EU-SILC.

„финансовата чупливост” Maria Demertzis, Marta Dominguez-Jiménez и Annamaria Lusardi (крехкост). Това показва различни нива на спешност в различните страни, но обща е необходимостта от прокарване на политики, които да насърчават финансовата стабилност.

Обаче, дотолкова доколкото „финансовата чупливост” (крехкост) е източник на финансова нестабилност, има основание такива индикатори и показатели да бъдат наблюдавани и следени на европейско ниво, примерно чрез включване на измерването на „финансовата чупливост” (крехкост) в Европейския семестър, като част от наблюдението на индикаторите на Процедурата за макроикономически дисбаланси.

Изследването на „Eurofound” показва, че от началото на пандемията няма особени изменения в нивата на „финансовата чупливост”, но те варират в значителна степен в зависимост от социално-икономическата позиция на хората¹⁰.

Оказва се, че през пролетта на 2021 година, дялът на работниците, които са „финансово чупливи” е почти същият, както през лятото на 2020 година, но е по-нисък отколкото е бил една година по-рано. През пролетта на 2020 година, 57 % от респондентите, които са били наети с безсрочни и срочни трудови договори, са били с финансово положение, което е било оценено като „чупливо”. През лятото на 2020 година (месец юли) и през пролетта на 2021 година, процентът на „финансово чупливите” респонденти е бил съответно 53 % и 54 % - на практика няма съществена разлика. Може да се приеме, че за хората, които имат работа, средният дял на хората, които са „финансово чупливи” (по-точно домакинствата им са такива) се е установил на 53 – 54 на сто в хода на пандемията¹¹.

Едновременно с това, емпиричното проучване започва да прави разлика между наети на безсрочен трудов договор и наетите на срочен трудов договор. Тук зейва голяма разлика между двете категории. Дялът на „финансово чупливите” сред наетите с безсрочен трудов договор е 50 % през юли 2020 година и 49 % през пролетта на 2021 година. За разлика от тях, наетите със срочен трудов договор са с много по-висок дял на „финансово чупливите” – през лятото на 2020 година, дялът им е бил 67 % (!), а през пролетта на 2021 година – 62 %. Добрата новина е, че тук дялът на „финансово чупливите” намалява, но като цяло той е значително по-висок, отколкото при наетите с безсрочни трудови договори¹².

По-тревожна е тенденцията сред безработните, включително и сред хората, които са загубили работата си по време на пандемията. През пролетта на 2021 година, дялът на „финансово чупливите” при безработните вече е 77 % (!), като през лятото на 2020 година той е бил 73 %.

Расте „финансовата чупливост” и при пенсионерите. Въпреки, че както стана ясно, тяхното психическо благосъстояние по време на пандемията е по-добро, отколкото при младите, в това число и в сравнение с работещите млади, дялът на „финансово

---

¹⁰ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 9, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

¹¹ Пак там.

¹² Пак там.

чупливите” при тях е нараснал през 2021 спрямо началото на пандемията. Ако през април 2020, средният дял на „финансово чупливите” сред пенсионерите в ЕС е бил 48 % (по-нисък, отколкото при заетите от всякаква категория), а през юли 2020 година е бил 47 % (отново по-нисък в сравнение и с работещите на безсрочен трудов договор и с работещите на срочни договори), то през пролетта на 2021 година, той е нараснал видимо на 53 %. Последната стойност е по-висока от средната стойност за всички заети и от дела на „финансово чупливите” сред работещите на безсрочни трудови договори¹³.

Средната за ЕС стойност на „финансовата чупливост” при пенсионерите през пролетта на 2021 година е по-висока и от резултата на самонаетите. През пролетта на 2021 година, дялът на „финансово чупливите” при самонаетите е 48 %, което е забележимо по-ниско, отколкото е при пенсионерите. Интересното е, че през пролетта на 2020 година (месец април), картината е точно обратната – дялът на „финансово чупливите” сред самонаетите е бил 55 % срещу 48 % при пенсионерите. През месец юли 2020 години, стойностите при пенсионерите и самонаетите са се изравнили точно – и двата дяла са 47 %. След това, резултатът при самонаетите се запазва (48 % през пролетта на 2021 г.), докато при пенсионерите тръгва нагоре (53 %)¹⁴.

Отново в контекста на целия ЕС, „финансовата чупливост” е широко разпространена сред тези, които са поискали финансова помощ в някаква форма и са получили отказ. Дялът на „финансово чупливите” при тази категория респонденти (поискали финансова помощ но получили отказ) през пролетта на 2021 година е 81 %, срещу 77 % през лятото на 2020 година (месец юли). В тази категория респонденти, 52 % са съобщили, че нямат никакви спестявания, а 29 % са отбелязали, че спестяванията им няма да им стигнат за повече от три месеца¹⁵.

Финансовата помощ, за която става дума включва следните пет възможни варианта: отсрочване, намаляване или отмяна на дължими суми за данъци, сметки, вноски по ипотечи, плащания по заеми и дългове; обезщетение за безработица; подпомагане на заплатите; платени болнични или плетен отпуск за гледане на болен; друга помощ в областта на публичните услуги, която да помогне на ежедневните разходи или на битовите нужди на домакинствата. През пролетта на 2021 година, 27 % от респондентите са съобщили, че са поискали една или повече от една от изброените форми на финансова подкрепа¹⁶.

По-нататъшните социо-демографски сравнения, показват, че дялът на респондентите, които се намират в положение, което е „финансово чупливо“, е нараснал в периода лето 2020 г. – пролет 2021 г., от 51 % на 55 % за тези, които са на 50 и повече години. Обратно, при респондентите на възраст от 18 до 34 години, дялът на

---

¹³ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 9, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 10, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

¹⁶ Пак там.

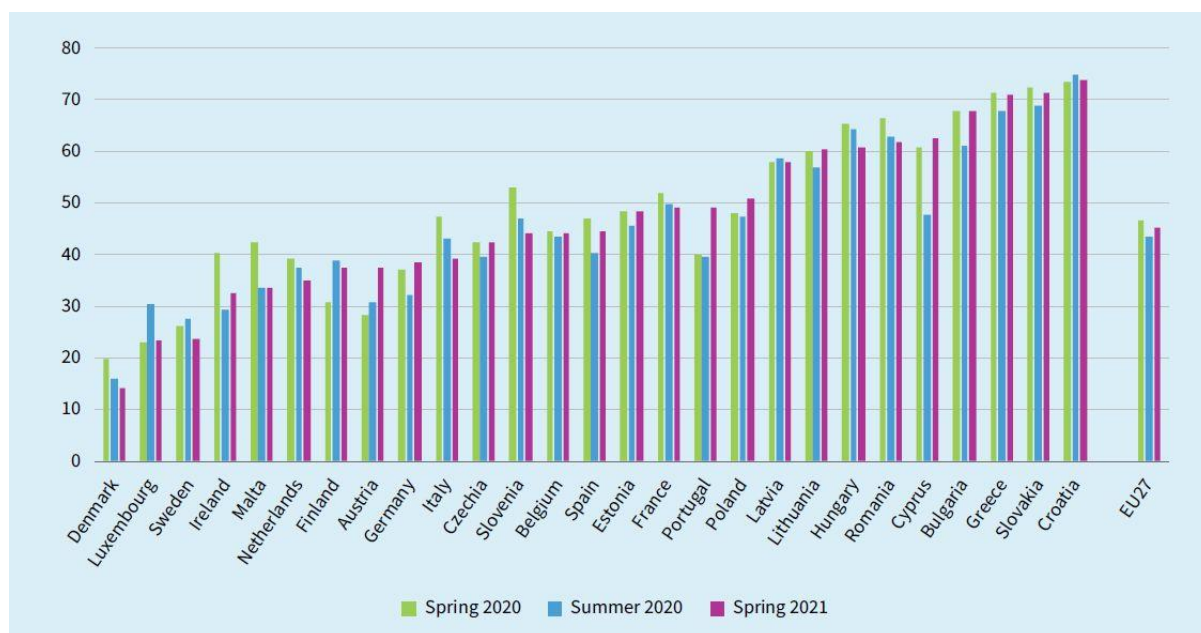
„финансовата чувливост“ е намалял от 52 % на 48 %. При респондентите на възраст от 35 до 49 години няма регистрирана промяна¹⁷.

Ако при „финансовата чувливост“, различията са най-контрастни между отделните социо-икономически групи, то когато говорим за субективната оценка на респондентите, отговарящи на въпроса дали „връзват двата края“ (“to make ends”), там много видими стават разликите между отделните държави – членки на ЕС.

Разликата между крайните стойности, наистина е много голяма – ако в Дания през пролетта на 2021 година 14 % от респондентите са споделили, че домакинствата им трудно „връзват двата края”, то в Хърватско 74 % от респондентите срещат подобни трудности.

Фигура № 19

Дял на респондентите, които съобщават за затруднения при „връзването на двата края“ по държави, за EU 27 в %

Въпросът на който е трябвало да отговорят респондентите е бил: „Едно домакинство може да има различни източници на доходи и е възможно повече от един член на домакинството да допринася за тях. Мислейки за общия месечен доход на Вашето домакинство, способно ли е то да „върже двата края“... ?“. На фигурата е показана сумата от отговорите „Много трудно“, „Трудно“ и „С известни трудности“.

България не е в благоприятна позиция при този „разрез“. Повече се оплакват от трудности с „връзването на двата края“ само в Хърватско, Словакия и Гърция. Показателите и на четирите посочени държави и за април 2020 г., и за юли 2020 г., и за

¹⁷ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 10, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

пролетта на 2021 година са много по-неблагоприятни в сравнение със средните показатели за Европейския съюз¹⁸.

Що се отнася до България, делът на тези, които смятат, че трудно „врзват двата края“ през пролетта на 2021 година е около 67 % - толкова, колкото е бил и през април 2020 година¹⁹. Подобрението през юли 2020 година, когато този показател е намалял на 61 % е било мимолетно. **Една година след първия голям „локдаун“, делът на респондентите, които се чувстват силно финансово затруднени е напълно възстановен спрямо началото на пандемията.**

Значително повишаване на дела на респондентите, които съобщават за трудности при „врзването на двата края“ е регистрирано при тези, които вече са били в по-несигурна ситуация. Осем от десет души, които са поискали финансова помощ, но не са получили такава, които са загубили работата си по време на пандемията или които са безработни, съобщават през пролетта на 2021, че техните домакинства трудно свързват двата края²⁰.

Респондентите – пенсионери, също съобщават за трудности по-често, докато при наетите по трудов договор и при самонаетите, положението между лятото на 2020 година и пролетта на 2021 година не се е променило съществено²¹.

Финансовите трудности водят до определени нива на песимизъм в обществото и съответно сред респондентите на емпиричните социологически изследвания. В случая на финансовите трудности, породени от въздействието на пандемията COVID-19 сме свидетели на известно низходящо развитие на песимистичните настроения. След „шока и ужаса“ през април 2020 година, лятното затопляне доведе до по-оптимистична картина през юли 2020 година, като през пролетта на 2021 година делът на песимистите в редица държави на ЕС (в това число и в България) е по-висок.

За съжаление, добрата новина, че песимистичните настроения в България намаляват, не я преместват от първото място, по дял на респондентите, които смятат, че финансовото им положение се е влошило. Вече беше подробно представено и анализирано шокото състояние на българите през април 2020 година, когато те са били абсолютни лидери по черногледство. С времето, тези настроения намаляват, но и през пролетта на 2021 година, България продължава да води по дела на респондентите, смятащи, че финансовото им положение се е влошило.

Получава се така, че през април 2020 година, 58 % от респондентите в България съобщават за влошено финансово положение. През юли 2020 година, делът им е 49 %, а през пролетта на 2021 година – 42 %²².

---

¹⁸ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 10, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

¹⁹ Пак там.

²⁰ Пак там.

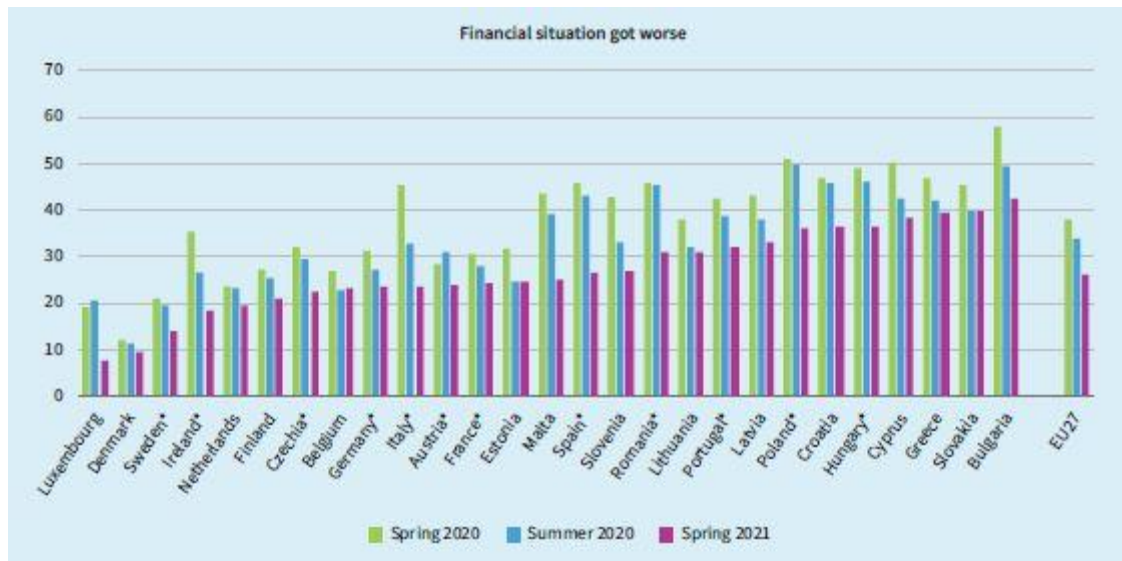
²¹ Пак там.

²² Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 13, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

През целия период, България е водеща по дела на респондентите, които усещат, че финансовото им положение се е влошило. Единствено през лятото на 2020 година, през месец юли, България е догонена от Полша, но през пролетта на 2021 година, страната ни отново е едноличен лидер²³. Най-близо до нас са Словакия, Гърция и Кипър.

Фигура 20 а

Дял на респондентите, съобщаващи, че финансовото им състояние се е влошило, за ЕС 27 в %

Малко по-добре изглеждат нещата за българите по отношение на очакванията им от бъдещето. Ако по отношение на настоящото им състояние, българите продължават да бъдат „мрачните водещи“ в ЕС, по отношение на очакванията от бъдещето, те са изпреварени поне от три европейски държави – Гърция, Словакия и Полша. Също така, през пролетта на 2021 година, негативните очаквания във финансов план в България, Унгария и Хърватско са изравнени²⁴.

Всъщност, в общоевропейски контекст, респондентите, които получават някаква финансова помощ, през пролетта на 2021 година са по-малко склонни да съобщават, че финансовото им положение се е влошило. Между юли 2020 г. и пролетта на 2021 г., делът на хората, получаващи финансова помощ и деклариращи, че положението им се влошава е намалял от 53 % на 34 %, тоест с 19 процентни пункта²⁵.

Когато говорим за песимизма за бъдещето, трябва да се отбележи, че в осем от държавите – членки на ЕС има съществено намаляване на лошите очаквания за финансовото положение. Така е в Хърватско, където лошите очаквания за бъдещето са намалели с 14 процентни пункта. В Испания – с 10 процентни пункта, в Румъния с 8 процентни пункта, в Дания и Швеция – с по 6 процентни пункта, във Франция и Италия – с по 5 процентни пункта и в Германия – с 4 проценти пункта. България е близо до

²³ Пак там.

²⁴ Пак там.

²⁵ Пак там.

Германия по размера на този спад, но големият скок в оптимизма на българите е консумиран през лятото на 2020 година²⁶.

Фигура 20 б

Дял на респондентите, съобщаващи, че финансовото им състояние ще се влоши в бъдеще, за ЕС 27 в %

6. Влошаване на психическото състояние на всички социални групи

Емпиричното изследване на „Eurofound“ показва влошаване на психическото състояние на гражданите на ЕС като цяло. Тази тенденция е измерена чрез използване на скалата за психическо благополучие WHO-5 (от 0 до 100), основаваща се честотата на положителните чувства (позитивните преживявания) през последните две седмици преди момента на задаване на въпроса.

Индексът за психическо благополучие WHO-5 измерва настроеността на хората през последните две седмици преди анкетирането, като се основава на пет изявления на респондентите за положителни емоции. Петте изявления са: „Аз се чувствам бодър и в добър дух“, „Аз се чувствам спокоен и отпуснат“, „Аз се чувствам активен и жизнерадостен“, „Аз се събудих и се чувствам свеж и отпочинал“ и „Ежедневният ми живот е изпълнен с неща, които са ми интересни“²⁷. Психическото благополучие се измерва по скала от 0 до 100.

²⁶ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 12-13, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

²⁷ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, page 25, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

Всички са единодушни, че здравната и икономическа криза, предизвикана от пандемията COVID-19, има огромно въздействие върху психическото благополучие на хората, като най-неблагоприятно се е отразила на младите респонденти и на безработните²⁸.

При повечето държави, след първоначалния шок от пандемията, отразил се по безспорен начин върху индекса WHO-5 и довел до неговото безпрецедентно намаляване се наблюдава леко подобряване на положението. Едно от най-осезателните подобрения в периода април – юли 2020 година е точно в България. През април 2020 година, индексът на психическо благополучие в България е намалял до 47, но през юли той се подобрява до 55.

Последното е впечатляващо, защото извежда България на доста предна позиция по отношение на психичното благополучие и страната се оказва извън зоната на пряко заплашените от изпадане в депресия. През юли 2020 година, индексът WHO-5 за България е по-висок от средния за ЕС, който е 53.

Като цяло обаче в общоевропейски план, разликите в стойността на индекса WHO-5 през април и юли изобщо не е драматична. На лице е леко подобряване на положението, което ще се загуби в периода до лятото на 2021 година. Би могло да се каже, че това мимолетно подобрене е надценено от изследователите, които през 2020 година подчертават повишаването на WHO-5 индекса от пролетта до лятото на същата година, но всъщност въпросното повишение е само от 49 до 53.

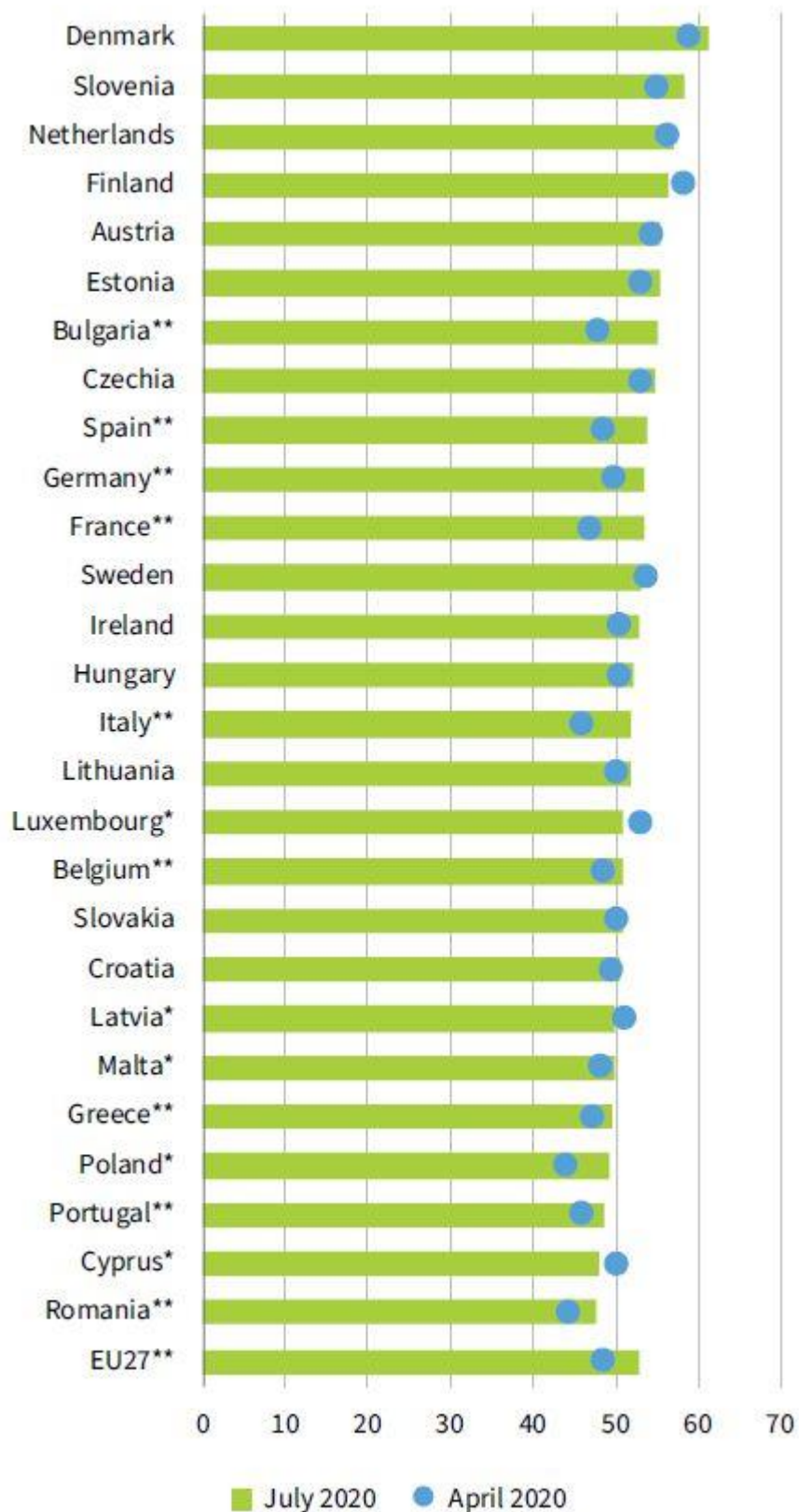
Следно за ЕС, повишението на индекса на психическо благополучие е най-високо при хората над 50 годишна възраст – от 50 през месец април на 55 през юли 2020 година. За групата във възрастовия интервал от 35 до 49 годишна възраст, повишението на WHO-5 индекса е от 47 на 50. За групата на най-младите, повишението е от 47 на 51.

Фигура № 21 а

Стойности на индекса на психическо благополучие WHO-5 по държави в ЕС

---

²⁸ Eurofound, Living, working and COVID-19: First findings – April 2020, page 2-3, https://www.researchgate.net/publication/342476270_Living_working_and_COVID-19_First_findings_-_April_2020

Последната констатация е много важна по две причини. Тя е поредната в редицата от резултати, показващи, че младите са едни от най-зле пострадалите от пандемията. Втората важна причина, да се обърне по-сериозно внимание на тази констатация е обстоятелството, че тя влиза в колизия със заключенията от някои изследвания, правени

на ниво отделни държави. Тук нашето мнение е, че резултатите от мащабното изследване на „Eurofound”, което има и силен сравнителен характер са много по-достоверни. В крайна сметка, през лятото на 2020 година, в общо европейски план, психическото благополучие на младите си остава по-ниско в сравнение с останалите възрастови групи.

Също така, установено е, че психическото благополучие на жените е по-ниско от това на мъжете, средно за ЕС 27 и през месец април и през месец юли на 2020 година. Стойностите са съответно 47 за жени, срещу 51 за мъже през април и 51 за жени, срещу 54 за мъже през юли 2020 година²⁹.

Както стана вече дума, след лекото подобрене през лятото на 2020 година, една година по-късно, през пролетта на 2021 г., психическото благополучие на гражданите вече е спаднало от 53 на 45, средно за ЕС 27, като се оформя сериозна разлика между двата кръга на емпиричното проучване – през лятото на 2020 година и пролетта на 2021 година. (През пролетта на 2020 година, психическото благополучие (mental well-being) е било с индекс 49. За хората с индекс WHO-5, който е равен на 50 или е по-нисък се смята, че съществува реален риск да изпаднат в депресия).

Сриването на психичното здраве е особено осезателно при хората, които са загубили работата си. През лятото на 2020 година, групата на хората загубили работата си има среден WHO-5 индекс 42, но през пролетта на 2021 година, той вече се е сринал на 35³⁰.

Още през 2020 година, връзката между загубата на работата и ниското психично благополучие е установена по безспорен начин. Средният индекс WHO-5 на хората, загубили работните си места е едва 42, срещу 54 на хората, които са на работа. Тези, които не са били заети преди началото на пандемията имат дори още по-добър резултат – 55 по скалата на психическото благополучие. Около 22 % от загубилите работата си, са се чувствали напрегнати в рамките на две седмици преди анкетирването им, а 20 % от загубилите работните си места са се чувствали с понижен дух и депресирани³¹.

При респондентите, които усещат несигурност за работните си места (смятайки, че е „възможно” или „много възможно” да загубят работата си в относително близко бъдеще), се наблюдават тревожност и неспокойствие. От респондентите, които смятат, че не е сигурно оставането им на работа, 30 % се чувстват напрегнати през цялото време или през повечето време. Това е почти три пъти повече в сравнение с тези, които смятат оставането си на работа за сравнително сигурно – при тях напрегнати са 11 %. Пак сред респондентите, които смятат, че не е сигурно оставането им на работа, 19 % се чувстват депресирани.

При тази категория респонденти, емпиричното проучване на „Eurofound” отбелязва като резултат среден индекс на психично благополучие 43, което навежда на

---

²⁹ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, page 25, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

³⁰ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 4 - 5, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

³¹ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, page 26, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

заклучението, че чувството на несигурност за работното място има съвсем сходен ефект върху психическото благополучие, както безработицата³².

Подобно е положението и с влиянието на финансовата несигурност. Усещането, че през следващите месеци, финансовото Ви положение ще се влоши има подобно влияние, както несигурността за работното място. Хората усещат несигурност за финансовия си статус отбелязват среден индекс WHO-5, равен на 41. За сравнение, респондентите с оптимистична прогноза за финансите си имат среден индекс 53.

От респондентите с несигурност за финансовото си бъдеще, 36 % се чувстват напрегнати, а 33 % са депресирани през цялото време или през по-голямата част от него. Съответните стойности за напрегнатостта и депресията при сигурните за бъдещето на финансите им са 13 % и 9 %³³.

В рамките на емпиричното изследване на „Eurofound“, отделно от изследването на психическото благополучие на респондентите, е задаван и контролен въпрос за общия им здравен статус. Делът на респондентите, които са съобщили, че здравето им е „лошо“ или „много лошо“ остава практически едно и също в периода април – юли 2020 година, но в някои отделни държави се наблюдава рязко повишаване на дела на хората смятащи, че са с лошо здраве.

Така например, в Белгия през април делът на респондентите с лошо здраве е 7 %, докато през юли вече е 13 %. Във Финландия също сме свидетели на практическо удвояване на хората смятащи, че са с лошо здраве – през април те са 5 %, а през юли вече са 10%. Разбира се, не е невъзможно тези разлики да са резултат от различия в извадката (претеглена през възраст, пол, статус на заетост и образователен статус), но въпреки това си струва да се има едно на ум за регистрираните скокове на дела на хората, смятащи, че здравето им е лошо, най-вече в контекста на другите резултати от изследването.

След лятото на 2020 година се наблюдава значително общо влошаване на психическото здраве във всички възрастови групи, като WHO-5 индексът е по-нисък от този през пролетта на 2020 година, по време на първия „локдаун“.

Прави впечатление, че хората на възраст над 50 години имат по-добри резултати за психическото си здраве през пролетта на 2021 година в сравнение с групите на по-младите. Всъщност, по-възрастните от 50 години имат индекс WHO-5 със стойност 47 срещу 43 за хората на възраст 18-34 години. Хората на възраст 35-49 години имат среден индекс WHO-5 със стойност 49. При най-възрастните обаче се регистрира и голям срив в сравнение с лятото на 2020 година. Спадът е от 55 (лято 2020 г.) на 47 през пролетта на 2021 година.

Както се вижда от фигура № 17 б, почти две трети от хората в групата на най-младите (18-34 година) са заплашени от изпадане в депресия.

При жените, индексът WHO-5 е спаднал от 55 на 44 между лятото на 2020 година и пролетта на 2021 година. При мъжете спадът за същия период е от 55 на 47. През пролетта на 2021 година, най-тежко е положението при жените на възраст между 18 и 24

---

³² Пак там.

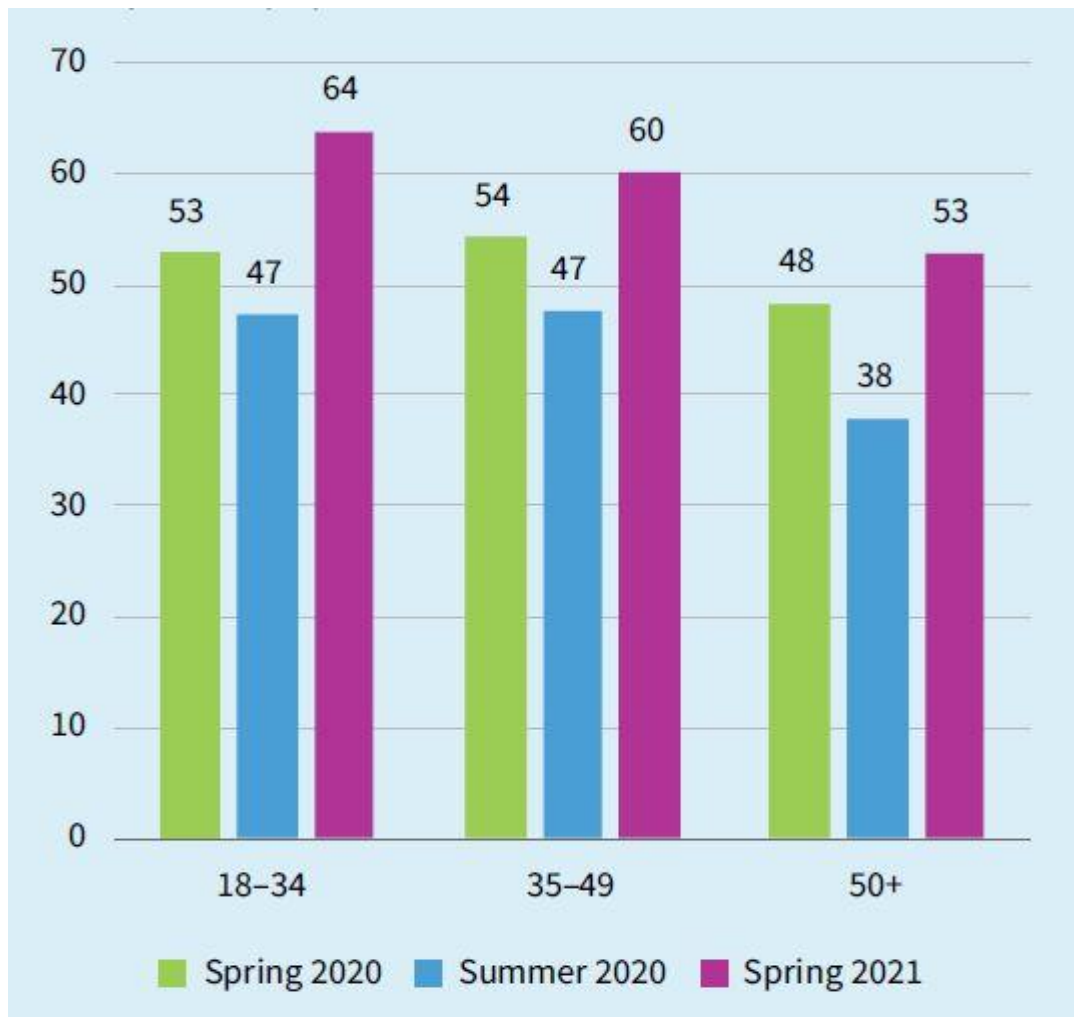
³³ Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, page 26, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

години и между 35 и 44 години – и при двете възрастови групи стойността на WHO-5 е 41, което ясно говори за повишен риск от изпадане в депресия.

Най-голямото спадане на стойността на WHO-5 е при мъжете на възраст между 18 и 24 години – от 54 през лятото на 2020 година до 44 през пролетта на 2021 година.

Фигура № 21 б

Риск от изпадане в депресия по възрастови групи в периода 2020 – 2021 г., за ЕС 27

През пролетта на 2021 в страните от ЕС 27 е регистрирано общо повишаване на негативните емоции – напрегнатост и безпокойство, самота, спадане на духа и депресиране сред повечето възрастови групи и при двата пола. (Виж: Фигура № 18).

Ръстът на депресивните чувства е отчетен най-вече между по-младите групи – повишението е с 13 процентни пункта при младите жени и с 12 процентни пункта при младите мъже (групата 18 – 34 годишни).

Най-високото повишаване на чувството за самота е при жените над 50 годишна възраст – с 12 процентни пункта.

Фигура № 22

Дял на респондентите, които съобщават, че са изпитвали негативни чувства, даден по възраст и по пол за ЕС 27 в %.

		Summer 2020			Spring 2021		
		Tense	Lonely	Depressed	Tense	Lonely	Depressed
Men	18–34 years	34	25	21	46	35	34
	35–49 years	30	21	19	41	31	32
	50+ years	22	18	15	28	26	23
Women	18–34 years	45	30	28	52	38	40
	35–49 years	38	22	27	49	34	39
	50+ years	24	18	17	35	30	29

В таблицата на Фигура № 18, с червено са отбелязани най-високите нива на отрицателни чувства и емоции, а със зелено – най-ниските им нива. Евентуалните разминавания с числата, посочени в текста се дължат на закръгляването на стойностите.

7. Свив на основни здравни услуги

Според различни източници, включително и според „Eurofound“, пандемията е предизвикала свив на предоставянето на различни публични услуги, включително и в областта на основни здравни грижи, на здравната превенция и на психическото здраве. Независимо от това, че предоставянето на здравни грижи беше възстановено относително бързо в повечето страни, емпиричното изследване на „Eurofound“ показва, че в различни части на Европа, в това число и в България, съществуват проблеми с предоставянето им.

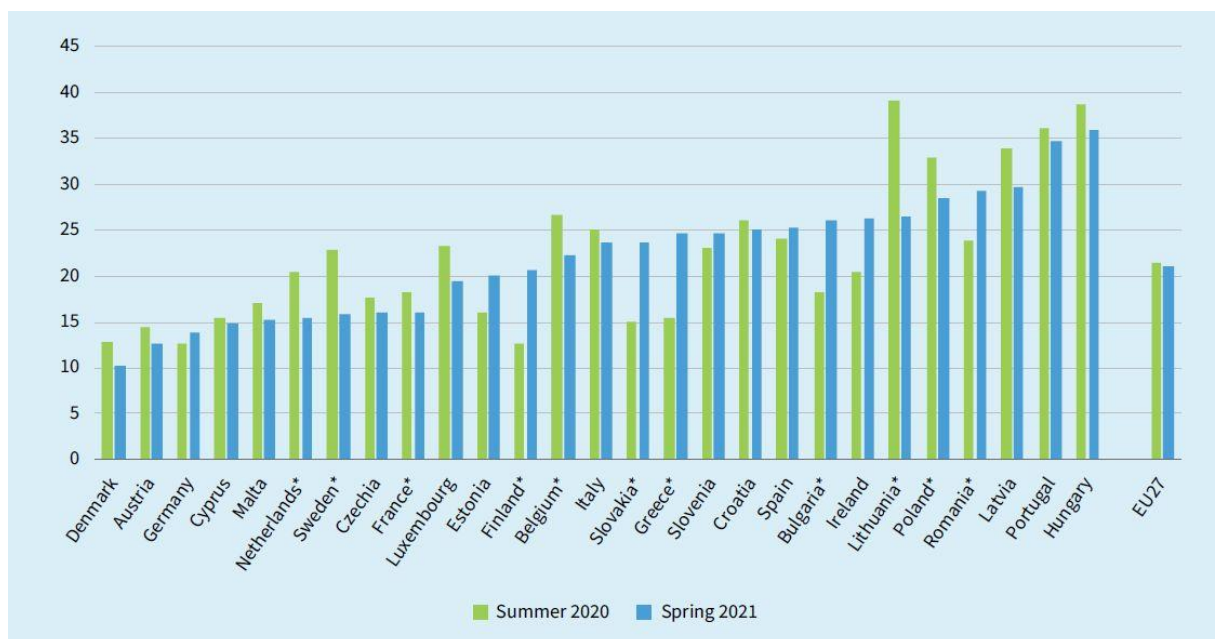
Средно за ЕС 27, повече от една пета от респондентите – 21 на сто, са пропуснали медицински преглед или лечение по време на пандемията. Този дял се запазва и през лятото на 2020 година и през пролетта на 2021 година. Разбира се, междувременно в едни държави се наблюдава повишаване на нивото на необслужени нужди от здравни грижи, а в други – понижаване на това ниво.

Така например, най-рязкото подобряване на ситуацията с недостига на здравни грижи по време на пандемията в периода лято 2020 г. – пролет 2021 г. става в Литва. През лятото на 2020 година в Литва около 39 % от респондентите съобщават за непосредствени потребности от здравни грижи. (За сравнение, по същото време, в България съобщават за непосредствени потребности от здравни грижи около 18 % от респондентите). През пролетта на 2021 година, показателите на двете държави практически са се изравнили. В Литва, респондентите съобщаващи за подобни проблеми са около 26,5 %, а проблемите в България междувременно са нараснали според данните на респондентите и у нас делът на непосредствените потребности от здравни грижи е достигнал 26 %.

По този начин, „лидерите” по този непрестижен показател през пролетта на 2021 година са Унгария с 36 %, Португалия с 34,5%, Латвия с 29 % и Румъния с 28,5 %. Литва и Ирландия са с по 26,5 %, България както казахме е с 26 %, Испания и Хърватско са с по 25 %, Словения и Гърция с по 24,5 %. Фактически, след групата на страните с най-големи проблеми в предоставянето на здравни грижи по време на пандемията – Унгария, Португалия, Латвия, Румъния и Полша, идва втора група със значително по-умерени трудности, в която е и България. Това групата на Литва, Ирландия, България, Испания, Хърватско, Словения и Гърция.

Фигура № 23

Здравни нужди, които не са били посрещнати по време на пандемията по страни за ЕС 27 в %

Най-малко трудности, свързани с невъзможността да се предоставят здравни грижи са констатирани в Дания – 10 % и в Австрия – 12,5 %. Средният показател за ЕС 27 е 21 %. Вижда се, че през лятото на 2020 година, България се справя доста добре – оценката на затрудненията и я класира под Нидерландия, Франция, Люксембург (!), Белгия, Италия, Словения, Хърватско, Испания, Ирландия, Литва, Полша, Румъния, Латвия, Португалия и Унгария. България е на едно и също ниво с Чехия, като затрудненията ни са под средния показател за ЕС 27 през лятото на 2020 година.

Една година по-късно, както видяхме по-горе, затрудненията пред българското здравеопазване значително нарастват и макар че не е в най-критичната група, България е във втория „пакет” от държави по нивото на затрудненията ѝ, свързани с невъзможност да се посрещнат необходимости от здравни грижи. Това говори за загубено ценно време през лятото и есента на 2020 година.

Тук е мястото да се отбележи, че през пролетта на 2021 година, структурата на непосредствените нужди от предоставяне на здравни грижи, средно за ЕС 27 се разпределя по следния начин:

Болнична помощ или преглед от специалист – 47 %

Зъболекарска помощ – 27 %

Превантивен скрининг или изследвания – 26 %

Помощ за психическото здраве – 20 %

Преглед от личния лекар – 18 %

Други здравни грижи – 13 %

Планирана операция (без онкологичните заболявания) – 11 %

Лечение на онкологично заболяване или операция на такова – 3 %

8. Ясна тенденция на намаляване на одобрението на предприетите в рамките на страните от ЕС 27 мерки за подкрепа и подпомагане в условията на пандемията COVID-19

От лятото на 2020 година насам, одобрението и задоволството на обществото от предприетите мерки за подкрепа и подпомагане забележимо намаляват. По време на анкетирането в рамките на емпиричното изследване на “Eurofound” през лятото на 2020 година и пролетта на 2021 година, респондентите са анкетирани да заявят мнението си, в каква степен мерките за подкрепа и подпомагане по време на пандемията и свързаните с тях административни процедури са ясни, лесни, ефикасни, честни и добре прицелени и насочени (таргетиранни).

През лятото на 2020 година, 16 % от всички респонденти са били съгласни, че получаването на подкрепа е лесно и ефикасно. До пролетта на 2021 година, този дял се е стопил до 10 %³⁴.

Междувременно, делът на респондентите, които поддържат мнението, че мерките за подкрепа стигат до тези, които се нуждаят от тях в най-голяма степен пада от 20 % на 12 % през същия период³⁵.

Спадът в приемането на мерките за прозрачни и честни е дори още по-драстичен – делът на респондентите, които приемат, че мерките са честни и прозрачни пада от 25 % на 15 %, докато делът на респондентите, които смятат, че мерките са честни спада от 22 % на 12 %, което означава срив с почти 50 на сто³⁶.

---

³⁴ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 8 <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

³⁵ Пак там.

³⁶ Пак там.

Прегледът на данните от пролетта на 2021 година, показва сериозни различия в нивото на одобрение на мерките в отделните страни – членки на ЕС. Вижда се, че освен че одобрението на мерките е ниско и намаляващо с хода на времето, различията между отделените страни са значителни.

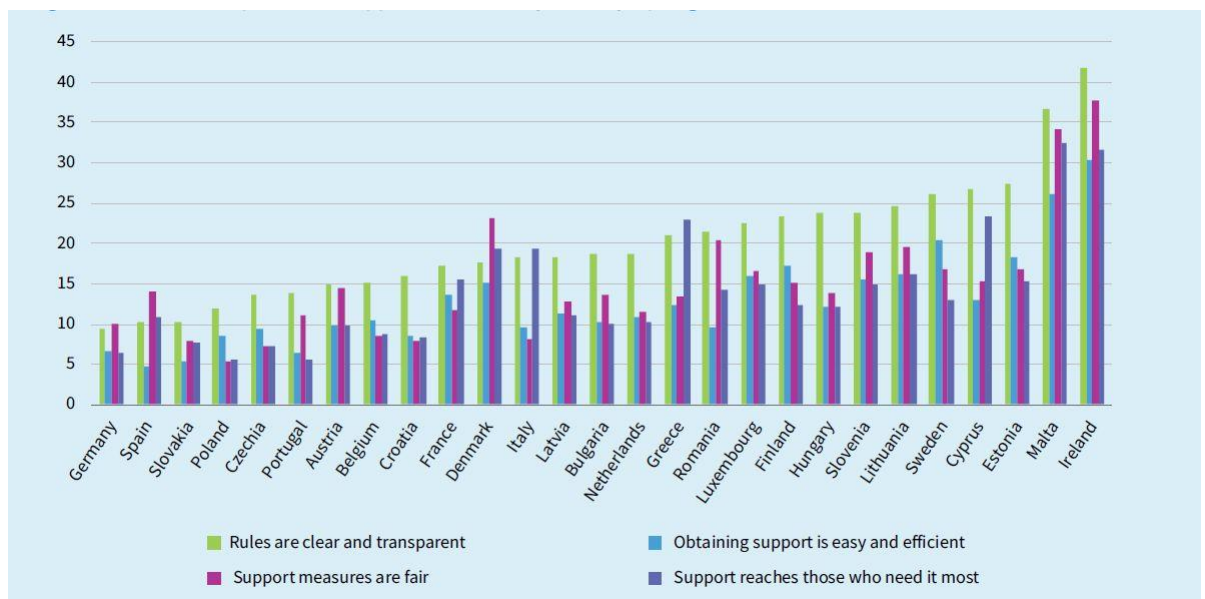
Особено ниско ниво на одобрение се наблюдава в Германия, Испания, Словакия, Полша, Чехия и Португалия. В тези шест държави, нито една от споменатите по-горе оценки (яснота и прозрачност; леснота и ефикасност; честност; подкрепа за най-нуждаещите се) не достига до 15 процентово одобрение³⁷.

На другия полюс са Дания, Естония, Ирландия, Литва, Люксембург, Малта и Словения, където и четирите оценки винаги са равни или по-големи от 15 %³⁸.

България, Латвия, Нидерландия и донякъде – Италия, образуват своеобразна подгрупа от страни със сходни резултати. (Италия се отличава от останалите изброени държави по много високата оценка на респондентите за правилната насоченост на мерките).

Фигура № 24

Мнения относно мерките за подкрепа по време на пандемията по държави от ЕС 27 за пролетта на 2021 година в %

На фигурата отделните стълбове съответстват на четирите типа оценки за мерките по време на пандемията. Със зелено са обозначени респондентите, които смятат, че правилата са ясни и прозрачни. Със светло синьо е отбелязан дялът на респондентите, които смятат, че подкрепата и помощта се получават лесно и ефикасно. С лилаво е отбелязан дялът на респондентите, които смятат, че мерките са честни. С

³⁷ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 9 <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

³⁸ Пак там.

тъмно синьо е отбелязан делът на респондентите, които преценяват, че мерките са насочени към тези, които се нуждаят от тях най-много.

Резултатите от емпиричното изследване на “Eurofound” показват, че 18 % от респондентите в България смятат, че правилата за прилагане на мерките в условията на пандемията са ясни и прозрачни. Също така, 10 % от респондентите смятат, че помощта стига до бенефициентите лесно и ефикасно. В честността на мерките вярват около 13,5 % от респондентите, а това че подкрепата достига до тези, които се нуждаят най-много се споделя от 10 %³⁹.

Макар че България не попада в групата на най-недоволните, оценката дадена от респондентите не е никак ласкателна нито по отношение на „архитектурата“ на мерките, нито към начина им на прилагане. Последното със сигурност е имало отражение, като върху общественото напрежение през лятото на 2020 година, така и върху изборните резултати през 2021 година.

9. Проблеми в комуникацията между официалните власти и обществото по отношение на необходимостта от масово ваксиниране

За нивото на комуникацията между изпълнителната и законодателната власт от една страна и обществото като цяло – от друга, говорят данните за заявените намерения на респондентите в България дали да бъдат ваксинирани. България е абсолютен лидер по отношение на страх и скепсис от ваксинирането.

Независимо, че в съответните научни и професионални среди, подавяващото мнозинство от специалистите са категорични, че ваксинирането играе съдбоносната роля при преодоляването на пандемията COVID-19, на територията на Европейския съюз, кампанията по ваксинирането срещна затруднения. Страните членки са изправени пред продължаващи трудности, свързани далече не само с недостига на ваксини. Най-големите проблеми възникнаха точно в областта на осигуряването на убедителна и ясна комуникация относно ефикасността и безопасността на ваксините. Този факт се споделя и от изследователите на общественото мнение на европейско ниво⁴⁰.

Вече открито се признава, че колебанието по отношение на ваксинирането е продължаваща и нарастваща грижа, която може да подрие способността на страните – членки на ЕС да приложат силна ваксинационна програма, която да покрие цялото възрастно население на Европейския съюз и да доведе до така наречения „стаден имунитет“, колкото е възможно по-бързо⁴¹.

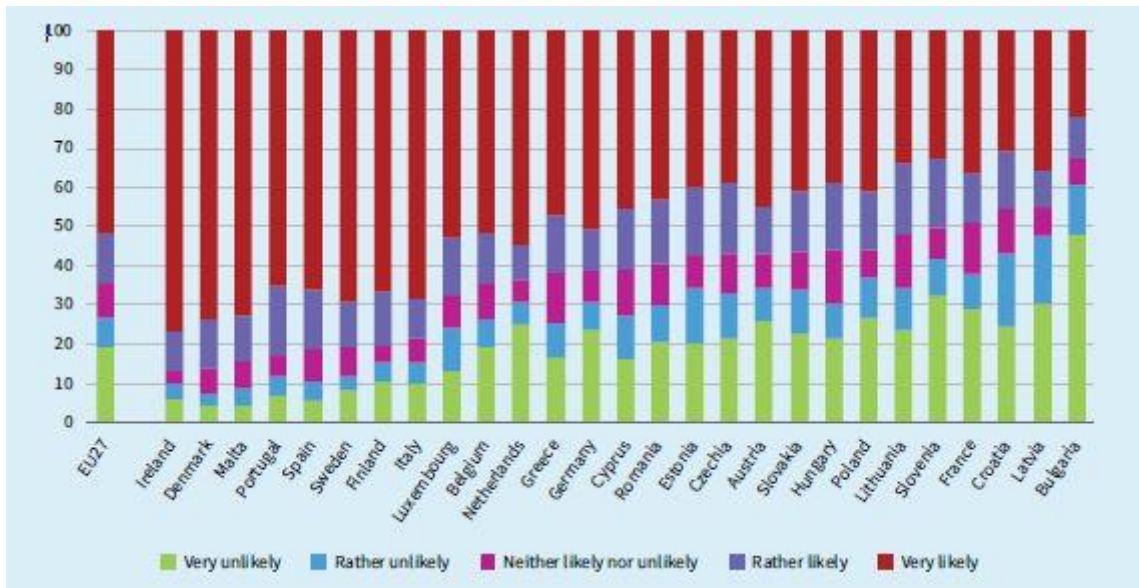
³⁹ Пак там.

⁴⁰ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 16 <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

⁴¹ Пак там. Световната здравна организация (WHO) дефинира „стадни“ или „популационен“ имунитет, като „индиректна защита от дадена инфекциозна болест, която настъпва, когато населението е придобило имунитет или чрез ваксиниране или чрез имунитет, придобит от предишна инфекция“.

Фигура № 25

Заявено намерение от страна на респондентите да бъдат ваксинирани по страни за ЕС 27 в %

Въпросът, задаван на респондентите е бил: „Колко вероятно или не е да приемете ваксина срещу COVID-19, когато тя стане достъпна за Вас ?“.

Според емпиричното изследване на „Eurofound“, около 64 % от хората, живеещи в Европа са декларирали, че те ще се съгласят да бъдат ваксинирани „много сигурно“ или „доста сигурно“, когато ваксината срещу COVID-19 стане достъпна за тях. Обратно, малко повече от една четвърт (27 %) са застанали на противоположна позиция, като са заявили, че това е „много малко вероятно“ или „сравнително малко вероятно“⁴².

Показателно е, че по този начин излиза, че готовността да бъдат ваксинирани е по-ниска сред европейците, отколкото сред гражданите на САЩ. Данните от там сочат, че 69 % от американците смятат да бъдат ваксинирани, което пък бележи ръст от 9 процентни пункта спрямо месец ноември 2020 година, когато 60 % от гражданите на САЩ са заявили подобна готовност⁴³.

Фигура № 26

Карта на заявено намерение от страна на респондентите да бъдат ваксинирани по страни за ЕС 27 в %

⁴² Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 17, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

⁴³ Pew Research Center, Growing share of Americans say they plan to get a COVID-19 vaccine – or already have, 5 March 2021, <https://www.pewresearch.org/science/2021/03/05/growing-share-of-americans-say-they-plan-to-get-a-covid-19-vaccine-or-already-have/>

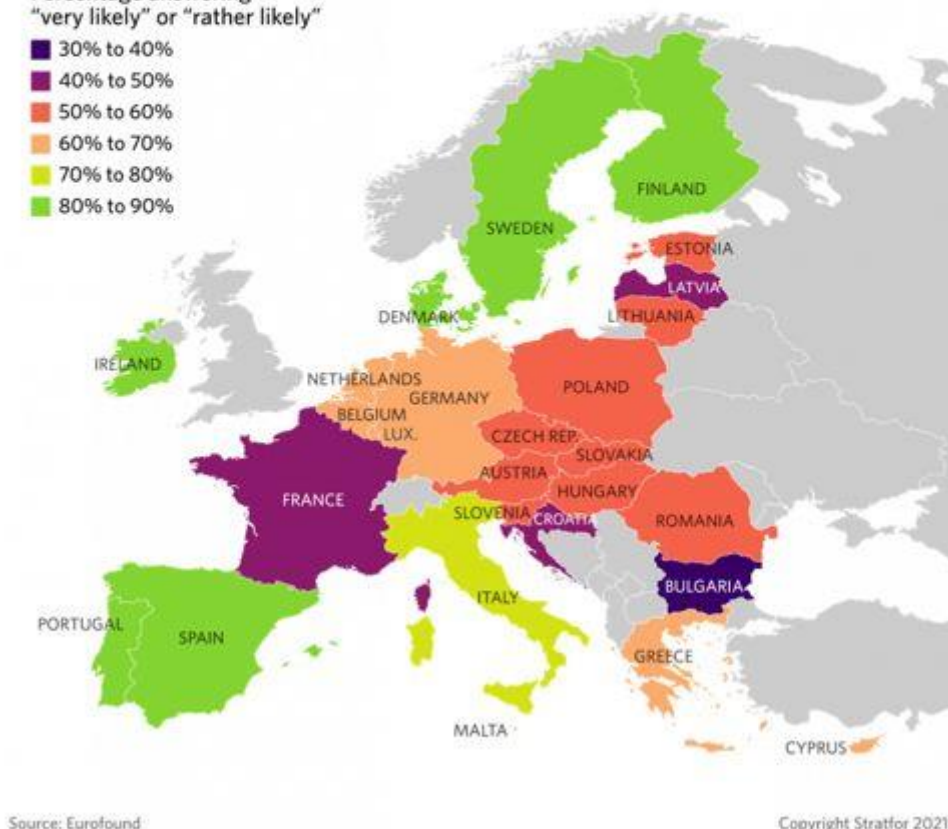
COVID-19 Vaccination Reluctance in the EU

According to a survey conducted by Eurofound in February-March, some EU member states could struggle to reach their goal of inoculating at least 70% of their adult populations against COVID-19 due to vaccine hesitancy.

Intention to take COVID-19 vaccine, once available

Percentage answering "very likely" or "rather likely"

- 30% to 40%
- 40% to 50%
- 50% to 60%
- 60% to 70%
- 70% to 80%
- 80% to 90%

На картата с цветове от ярко зелено до тъмно лилаво е отбелязан дялът на респондентите, които са заявили, че ще е „много сигурно“ или „доста сигурно“ да се съгласят да бъдат ваксинирани.

От социо-демографска гледна точка, картината е доста ясна. Мъжете са малко по-резервирани да бъдат ваксинирани – 29 % от мъжете се въздържат срещу 25 % от жените. Хората в зряла възраст (35 – 49 година) са по-скептични от младите и от възрастните хора. При хората в зряла възраст, дялът на скептиците е 29 %, докато при младите е 26 %, а при възрастните – 27 %⁴⁴.

По-скептични към ваксинирането са безработните (39 %), хората с хронични заболявания или с увреждания (39 %), както и домакините, които си стоят изцяло в къщи (33 %). Обратно, хората, които имат работа и пенсионерите са по-позитивни към ваксинирането. При тях резултатът е съответно 26 % скептици при работещите и 23 % скептици при пенсионерите. Най-позитивни по отношение на възможността да бъдат

⁴⁴ Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, page 17, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

ваксинирани са студентите – при тях само 13 % от респондентите са скептични по отношение на ваксината⁴⁵.

Също така, жителите на по-рядко населени области в провинцията и жителите на малките населени места имат повече резерви към ваксинирането (31 %), докато при жителите на градовете, този показател е доста по-нисък – 22 %⁴⁶.

Използвана литература:

Demertzis, Maria, Marta Dominguez-Jiménez and Annamaria Lusardi, The financial fragility of European households in the time of COVID-19, Policy Contribution, Issue No 15, July 2020, Bruegel, <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/07/PC-15-2020-final.pdf>

Eurofound, Living, working and COVID-19: First findings – April 2020, https://www.researchgate.net/publication/342476270_Living_working_and_COVID-19_First_findings_-_April_2020

Eurofound, Living, working and COVID-19, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, 2020, Luxembourg, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>

Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, 10 May 2021, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/living-working-and-covid-19-update-april-2021-mental-health-and-trust-decline-across-eu-as-pandemic>

Pew Research Center, Growing share of Americans say they plan to get a COVID-19 vaccine – or already have, 5 March 2021,

---

⁴⁵ Пак там.

⁴⁶ Пак там.

<https://www.pewresearch.org/science/2021/03/05/growing-share-of-americans-say-they-plan-to-get-a-covid-19-vaccine-or-already-have/>

Stratfor, vaccine hesitancy in the EU, May 17, 2021, 19:08 GMT,
<https://worldview.stratfor.com/article/vaccine-hesitancy-eu>

TNO: De impact van de COVID-19 pandemie op werknemers. Stand van zaken in 2020, 2020,
<https://www.monitorarbeid.tno.nl/nl-nl/publicaties/de-impact-van-de-covid-19-pandemie-op-werknemers/>

TNO: De impact van de COVID-19 pandemie op werknemers. Een jaar in crisis, 2021,
<https://www.monitorarbeid.tno.nl/nl-nl/publicaties/de-impact-van-de-covid-19-pandemie-op-werknemers-een-jaar-in-de-crisis/>